

**NATIONAL ASSEMBLY OF  
SEYCHELLES**

*Wednesday 15<sup>th</sup> July, 2020*

*The Assembly met at 9am*

*National Anthem*

*Moment of Reflection*

*Mr Deputy Speaker in the Chair*

**MR DEPUTY SPEAKER**

Bonzour tou bann Manm Onorab. Bonzour tou dimoun ki pe swiv travay Lasanble Nasyonal. Ozordi Merkredi le 15 Zilyet 2020. Mwan mon dan *chair* ozordi akoz Onorab Speaker Nicholas Prea i annan serten komikman ozordi e alor in demann mwan pou Chair Lasanble.

Bon lo nou *Order Paper* bomaten nou annan, nou ti'n fini avek *Question Time* yer e *PNQ*. E bomaten nou pou annan *First Reading Digitization and Publication of Gazette Bill, 2020* e sa pou swiv apre par bann Mosyon. E nou annan devan nou 3 Mosyon ki mon mazine i ava pran nou probableman larestan travay pou ozordi, e i depan dire ki bann deba i ale lo bann

Mosyon. Petet nou kapab menm fini en pe boner.

Bon vwala en pe lord dizour ozordi e mon ava demann alors Deputy Clerk pou li fer *First Reading Digitization and Publication of Gazette Bill, 2020*. Madanm Deputy Clerk.

**MADAM DEPUTY CLERK**

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, bonzour tou bann Manm e tou dimoun ki a lekout.

*For First Reading is as follows; This Act may be cited as the Digitization and Publication of Gazette Act, 2020.*

Mersi Mr Speaker.

**MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Madanm Deputy Clerk. Bon nou pou al lo 2enm, *well* prosen *item* lo nou *Order Paper*, e sa se prezantasyon Mosyon.

E Mosyon i par Onorab Charles De Commarmond *Leader of Government Business*, e mon a demann ou Onorab pou prezant ou Mosyon.

**HON CHARLES DE  
COMMARMOND**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker bonzour, bonzour tou Manm Onorab e tou dimoun ki a lekout.

Mr Speaker Mosyon ki, premye Mosyon ki devan nou Lasanble i lir koumsa; *This*

*Assembly resolves to authorize the accession of the Republic of Seychelles to the Protocol on Patents and Industrial Designs within the Framework of the African Regional Intellectual Property Organization (ARIPO).*

Mr Speaker Lorganizasyon Propriyete Entelektyel pour rezyon Lafrik, *ARIPO* i en Lorganizasyon Entergouvernmental ki ti ganny etabli an 1976 an Lusaka *Zambia*, par en Lagreman koni koman Lusaka *Agreement*. Aktyelman sa lorganizasyon i annan 19 Pei Manm.

Son misyon i pour fasilite Korperasyon ant bann Pei Manm, e kordin bann rasanbleman, pou diskit bann konsern ki relye avek bann propriyete entelektyel.

Sa lorganizasyon i osi ede fer bann Lalwa propriyete entelektyel dan rezyon lafrik an linye avek bann pratik ki'n ganny aksepte dan sa rezyon. E i osi asiste bann Pei Manm avek plizyer asistans tel ki devlopman, teknoloji e kapasite bann lofis anrezisteman pou propriyete entelektyel.

I amelyor krwasans dan komers larezyon, fasilite proteksyon pou bann drwa propriyete entelektyel, promot lesanz, lide e leksperyans, enplimant bann resers inovativ

e letid an sa ki konsern propriyete entelektyel, i fasilite lansennyman bann Zofisyen Gouvernman pou enplimant Lalwa propriyete entelektyel e i osi amelyor lenfrastruktir propriyete entelektyel dan sa bann pei Manm.

I annan 2 metod pou zwenn sa lorganizasyon, bann Lorganizasyon Propriyete Entelektyel pou rezyon Lafrik;- 1) se par aksesyon *Lusaka Agreement* ki nou pe fer la, e lot se par aksesyon enn bann lezot lenstriman legal ki sa lorganizasyon i administre.

*Lusaka Agreement* in etabli bann lobzektif kle pour sa lorganizasyon e in ede devlop bann lezot lenstriman legal pour Korperasyon dan rezyon Lafrik an term propriyete entelektyel.

Sa i enkli *Protocol* pou patant, konsepsyon endistriyel sa ki nou apel *the Protocol Harare, Harare Protocol*.

Lot se *Banjul Protocol* pou *Trademarks*. Lot se *Protocol Swakopmund* pou proteksyon bann konsepsyon tradisyonel e lekspresyon folklore. E *Protocol Arusha* pou proteksyon nouvo varyete plant.

Ler aksesyon en pei i ganny fer atraver sa bann lenstriman legal ki ou'n nonmen, sa pei i otomatikman

vin en Manm sa lorganizasyon  
Mr Speaker.

Pou sa rezon e etandonnen ki Sesel i kontinyen negosye pou en bon lesanz lib pour kontinan Lafrik, Departman Komers dan Minister Finans Komers Lenvestisman e Planifikasyon Ekonomik, ti prezant avek Konsey Minis pou konsider en *memorandum* pou Sesel zwenn Lorganizasyon Propriyeter Entelektyel pou rezyon Lafrik.

Laprouvasyon pou zwenn sa organizasyon par aksesyon *Protocol Harare* ti ganny donner Merkrede le 18 Septanm, 2019.

Rezon ki laprouvasyon ti osi ganny donner pou zwenn sa lorganizasyon atraver Protokol *Harare*, se pour asire ki nou lofis anrezisteman pou propriyete entelektyel i kapab atrakte plis anrezisteman e lenvestisman, pour nou pei sirtou dan rezyon Lafrik.

E osi pour lofis Rezistrar Zeneral kapab ganny lasistans avek sa lorganizasyon, pou ranforsman kapasite pou son bann Zofisye ki egzamin bann laplikasyon pou anrezisteman bann patant. Sa Protokol pou osi donn Seselwa loportinite pou protez zot propriyete entelektyel dan en fason pli efikas dan rezyon Lafrik.

Mr Speaker i annan plizyer lezot lavantaz pou zwenn sa lorganizasyon. Sa i enkli akse avek marse rezyonal potansyel pou lenvestisman, plis reveni pou Gouvernman Sesel, led ek lasistans teknik.

Me osi plizyer loportinite adisyonnal pour bann envanter Seselwa kapab anrezistre zot lenvansyon dan rezyon Lafrik, san ki zot pour bezwen pey en gran sonm larzan pou plizyer laplikasyon dan plizyer pei ki osi bann Manm *ARIPO*. E spesifikman bann manm ki'n zwenn avek *ARIPO* par Protokol *Harare*.

Pou azoute Protokol *Harare* i konsern selman lanrezisteman pou patant, e konsepsyon endistriyel. Si Sesel i decide e pare pou zwenn bann lezot lenstriman legal, i sa lorganizasyon administre nou bann kreater lokal pou annan ankor plis loportinite pou protez zot propriyete entelektyel dan rezyon Lafrik.

I osi enportan pou note ki sistenm laplikasyon pou patant anba Protokol *Harare*, i annan menm karakteristik avek sistenm laplikasyon pou patant ki egziste anba *Patent Corporation Treaty - PCT*, ki Sesel in zwenn depi le 7 Novanm 2002.

*Patent Corporation Treaty* i permet aplikan pou protez zot patant dan diferan pei lemond, par en sel aplikasyon enternasyonal.

Vi ki Protokol *Harare* i en lenstriman ki son lobzektif i telman pros avek *PCT*, nou pa ekspekte ki Sesel pou bezwen fer bokou sanzman legal son bann Polisi e enstitisyonel.

E alor Protokol *Harare* i merit premye lenstriman legal pou Sesel konsidere, pou laksesyon anba Lorganizasyon Propriyete Entelektyel pou rezyon Lafrik.

Finalman Mr Speaker i pou kout \$27,900 Ameriken koman kontribisyon anyel pou vin en manm sa Lorganizasyon.

Sepandan en nouvo Pei Manm pa pou bezwen pey sa kontribisyon dan son premye lannen apre aksesyon. Adisyonnelman resers in montre ki napa Pei Manm ki'n bezwen pey zot kontribisyon anyel an antye. Akoz sa reveni ki'n ganny anmase atraver lanrezistrem an servan sa sistenm laplikasyon pou lanrezistrem patant, in fer li posibil pou kapab kouver sa kontribisyon.

Avek sa Mr Speaker mon demann nou Lasanble Nasyonal pou siport sa Mosyon

pou otoriz aksesyon Sesel a sa Protokol.

*The Protocol on Patents and Industrial Designs within the Framework of the African Regional Intellectual Property Organization (ARIPO).*

Mr Speaker *I beg to move.*

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab De Commarmond. Eski Mosyon i ganny segonde? Onorab Loze.

### **HON JOHAN LOZE**

Mosyon i ganny segonde Mr Speaker.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Eski ou ti oule fer ou entervansyon osi? *Proceed.*

### **HON JOHAN LOZE**

Wi Mr Speaker. Mr Speaker mon koleg Manm Lasanble Onorab Jany De Letourdie avek mwan menm nou ti ganny sans pou *attend* en sesyon travay, kot zot ti fer prezantasyon *ARIPO* avek *WIPO* ek bann diferan lasosyasyon lar kreativ Sesel.

Be zot ti osi les mon konpran ki sa i al bokou plis e i bokou pli *broad* e i osi konteni patant e propriyete entelektyel ki annan pou fer avek lenvansyon, devlopman, *design*. Ofet tou sa ki kapab

ganny kree menm an deor e odela travay artistik. Sesel sirtou la dan sa moman ki nou ladan lendistri kreativ i enn bann solisyon ki nou pei pou bezwen *tap into*.

E travay ki devan nou Lasanble ozordi, i en fason pou asir proteksyon bann prodwi kreativ nou pep. E se sa meyer rezon ki nou, nou devret antre dan sa ki pe ganny propoze avek nou ozordi.

Tro souvan atraver lemond sirtou bann pei Lafrik bann pei ki mizer, keksoz ki ganny kree i pa ganny *patented* e i ganny pran avek nou. E i ganny reprodwi par bann dimoun ki sorti dan bann ekonomi pli abil ki pou nou.

Nou trouv nou dan en sitasyon ozordi ki parfwa la kreatir sirtou i kapab vin enn nou bann lekspòtasyon primer isi dan sa pei. E non selman nou bezwen bann proteksyon legal atraver bann patant ek diferan lanrezisteman, me nou osi bezwen koman en pei fer en desizyon kler nou pou bezwen pous bann dimoun kreativ, sipòt zot e donn zot sa ki zot bezwen isi menm lokalman dabor pou zot nobou ale al fer sa perse enternasyonal.

Mon vwar bokou pe sey *struggle* lo zot menm. En kantite i ale vini i monte desann

zot sey fer sa zefor be la avek tou sityasyon ki lemond in *shut down* mon pa pou vwar zot nobou fer sa *personal marketing* ki zot ti pe fer fizikman, me nou pou bezwen plito al *online* pou fer sa bann keksoz.

Mr Speaker letan mon'n nonm sa zafer *online*, i aport mwan a en lot keksoz. En lot fason ki nou koman en pep nou kapab fer en perse enternasyonal.

Lannen pase ouswa son lannen avan ti annan en *blogger* ki ti vin vizit Sesel. E i ti vin fer son bann *videos* e en kantite Seselwa in partisip ladan. E sa dimoun mon krwar i apel Nasse *or something or other*, mon ti war li in fer en sansasyon.

Be sa i enn bann keksoz ki nou Sesel nou kapab fer, *blogging* ouswa *vlogging video logs* i enn bann keksoz ki nou kapab antre ladan, senpleman fer nou *videos* met lo *YouTube monetize* ou *channel*. E sa ki ou pou vann esansyelman ou napa bezwen kas latet ou Sesel ou en Seselwa ou.

*You have one of the best products available to you, zis monetize* ou *channel*. E mon konnen en kantite Seselwa letan ki mon pou dir sa zot petet krwar ki sa en keksoz konplike, Me si ou get lefe ki *video* ki'n fer

plis larzan lo *YouTube* i enn ki apel *8 Hours of Rain*.

I zis en dimoun in rikord son lapli lo en *dark background* in met sa lo *YouTube*, i *video* ki *YouTube* ki dimoun i *access* plis e in ganny *monetized* plis.

E sa dimoun in fer plis larzan ki okenn lot *channel* lo *YouTube*. E Seselwa nou annan tou sa lans nou annan tou sa bann *Hotel products* nou annan sa lanmer nou annan sa kote bato, e se sa bann keksoz ki nou devre pe fer e *seek* proteksyon pou sa ki nou pe fer atraver *WIPO* atraver *ARIPO*.

Mon ti lev sa menm sa size zour nou de Onorab Letourdie nou ti *attend* sa *working session* lo kestyon proteksyon entelektyel. Akoz mon i santi ki sa domenn *online* la i 1 ki nou pa pe tous ditou nou koman en pep.

E mon konnen ki Onorab Gervais Henrie *in the past* li osi in en dimoun ki'n pous bokou dan sa direksyon pou nou pep ante dan sa bann keksoz, be mon krwar la avek sa sityasyon *COVID* la, *this is the ideal time*.

Mr Speaker mon a zis mansyonn en lot keksoz mon konn en ners Seselwa ki li in al lo sa sit *fiverr.com*, in fer son laplikasyon, in anrezistre li avek en, sa bann *online* kot ou reponn telefonn e ki *provide*

*care* pou bann dimoun aze Lanmerik. In met tou son bann *credentials* e sa madanm pe fer li en *minimum* \$40 par zour atraver sa.

Li ki swazir son ler travay, li ki swazir keler i pou *call* son bann vye dimoun. *Completely free* pou li fer, be *there again* ou annan sa sit *fiverr.com*.

Nou annan sa bann fason fer, ki nou isi Sesel nou pa pe fer. Nou pe touse sa kot *online* ki kapab vreman liber nou lekonomi, liber nou potansyel ekonomik ki nou pou bezwen al ladan. Nou pou bezwen *unleash* sa kote kreativ dan nou pep. Nou bezwen en lot *future*, en lot fason fer ki pou kapab permet nou annan plis.

Zour ki bann manm mon *Caucus* ti *meet* avek *Board ESA* e mon ti fer ankor bann menm remark. Zour nou 2 Onorab John Hoareau nou ti al vizit ansanm avek *LGB* nou ti al vizit ansanm kot *NISTI*. Mon ti les zot konpran poudir ozordi dan sa monn modern kot nou ete la, en biznes i pa neserman *the traditional model of* en biznes, en dimoun pe anploy 10 dimoun pe fer *physical work*.

En zenn dan son lasanm pe *unleash* son pouvwar kreativ atraver enternet, i en biznes li. I kapab *monetize* son aktivite, san menm sorti anndan se li as

*long* ki i annan bon koneksyon enternet.

E sa i l bann largiman ki mon ti pe anmennen kot *NISTI* kot nou kree lanvironnman, pou nou annan sa kalite sityasyon Sesel kot en zenn i kapab pe asiz se li e i pe *earn*, e i *earn foreign exchange*, pa neseserman zis Roupi.

Mon krwar en fitir ki nou devret pe anvizaze se en fitir kot zenn Seselwa i kapab pran sa swa, fer sa swa *and knowing full well* ki i annan proteksyon, i kapab anrezistre son patant enternasyonal atraver *ARIPO* e fer son kreativite e *market* son keksoz ki li i pe prodwi enternasyonalman. E *earn foreign exchange*.

E mwan se sa ki mon war enteresan dan sa morso travay ki devan nou Lasanble ozordi. E in vin *at* en moman kot nou pei i bezwen trouv en nouvo direksyon sirtou pou nou bann zenn. Nou pa pou kapab, i kler nou pa pou kapab reste parey nou ete, nou pa pou kapab kontinyen parey nou ete.

Lekonomi global antye in realize sa. I zis ki sakenn *different strokes for different folks*, sakenn pou ariv a sa realizasyon a son moman pou li. Be Sesel ou bezwen fer sa refleksyon nou osi nou bezwen komans *think* dan sa direksyon.

Bann zenn i pou bezwen komans al gete ki annan lo *fiverr.com*? Ki bann lekspertiz ki pe demande? Ou get Seselwa nou asize nou fer vini keksoz nou vann antre nou isi. 95mil nou, nou enport keksoz sorti Lasin nou vann antre nou isi.

Kan ou annan ou en *business model online* ki apel *Drop Shipping*. En *drop shipper* i fer menm parey ki nou pe fer isi nou aste keksoz Lasin *you sell it to the entire world* e ou pa zanmen tous sa *product* ou, ou pa zanmen tous sa *product* ou. Ou pa zanmen en *inventory* ou. Ou pa met plis larzan ladan ki ou bezwen.

E sa *model drop shipping* la Seselwa i konn li tre byen li, akoz nou tou nou pe aste lo *Wish*, lo *Shein*, *Wish* i en *drop shipper* li i pa *hold inventory* li i pe zis aste avek *Ally Express* e i pe *drop ship* avek ou, be nou Seselwa nou aste avek *Wish*, ki e *drop shipper* nou vann isi lokalman.

Nou kapab vin en *drop shipper* nou osi. Nou kapab komans al dan sa bann direksyon kot ou annan en Seselwa isi Sesel, in kree son *drop shipping store* son *online store* i *source* son *product* avek *Ally Express*, i vann Lanmerik i vann Lalmanny, i vann Langleter i vann kot i oule i fer

son *Facebook adds*, i *market* son prodwi, i *earn foreign exchange*.

Pa Gouvernman ki pou fer nou fer sa. Pa Lopozisyon, pa ni US ki pou fer nou fer sa. Nou menm nou, nou bezwen komans enterese dan sa bann keksoz e al dan sa direksyon. Ozordi nou annan akse avek *YouTube* e enn bann meyer Liniversite o monn pou fer sa bann keksoz, tou sa bann dimoun ki dan sa bann aktivite sa *decentralized economy* si i annan en keksoz zot kontan fer se montre.

En kantite *videos* lo *YouTube* ki montre pou *monetize* en *YouTube Channel* ki montre ou ki mannyer pou vin en *drop shipper*, ki montre ou ki mannyer pou fer bann keksoz ki bezwen lenerzi kreatif.

Byensir *once* ou'n komans ou aktivite, ou'n komans ou keksoz ou bezwen protez li ou pou bezwen anrezistre ou patant, ou pou bezwen rod ou fason ki ou protez ou bann propriyete entelektyel.

Be sa lemonn in ariv a en pwen kot 95mil dimoun lo en gale dan milye en losean, nou lekonomi i nepli bezwen nou *trade* zis antre nou.

Nou pa forse pou toultan kontinyelman dir 'ar nou

lekonomi i ptipti, ar nou annan en *very small*', be i nepli sa, in fini sa, *you can market a product to the entire world nowadays* atraver *online Job Shipping*.

E se sa bann realizasyon, bann panse ki ou bezwen komans fer. E mon krwar poudir sa morso travay ki devan nou Lasanble ozordi in ariv en moman oportine pou nou pei. In ariv a sa moman kot nou, nou pou bezwen koman en pep, fer bann refleksyon ki nou fer pozitivman pou *earn* plis, pou nou koman endividi, pou nou fanmir, pou sosyete e pour lekonomi, i nou pei an zeneral.

Akoz mon pe tann bokou largiman konmela konmkwa ki *tourism is not necessarily the way forward*. Lapes pa pe aport ase.

Me nou annan en pep entelizan, an bonn sante. Nou annan nou en zenes enkrwayableman entelizan, *healthy, full of energy*. Be lazenes Seselwa i kapab pran sa bann loportinite. Sezi sa bann loportinite, fer sa bann resers.

E Mr Speaker mon pe al dan sa direksyon, aköz sa i pa bann keksoz ki mwan mon pa'n fer. Mon pe dir aköz mon'n fer. Mon'n *monetize* sa bann keksoz. Mon'n *earn* atraver sa bann keksoz mwan. Mon'n



servi *fiverr.com* mwan. Ou konnen pou okenn *teacher* Seselwa, ozordi i annan loportinite pou li *earn* ant 5 a \$20 par erdtan, zis pou li *teach* n pti zanfan Sinwan Lasin ki manner pou koz Angle.

Be ou pa ni menm bezwen *teach*. Lasin ozordi ou annan ou en kantite dimoun ki zis anvi en dimoun ki en *born English speaker* pou koz Angle avek, zis koz Angle avek li, ekout li koz ek li. Ou pas 1erd tan *online* pe koz avek li fer en konversasyon an Angle avek li, koriz bann pti defo ki i annan ou *earn* ou \$10.

Loportinite pou *nurse* i la. Be menm en dimoun ki zis servi *Facebook* regilyerman lo *fiverr.com* ou annan *vacancies* pou lekspertiz en dimoun *manage Facebook accounts*. Bann lezot dimoun ki pa neserman enterese fer li, li menm, ouswa en dimoun ki pe zis servi *Facebook* pou *market* son *drop shipper*, kot bann lezot aktivite ki zot fer ki pe zis servi *Facebook cards*, i annan posibilite.

So mwan mon krwar la i le moman. Mon krwar sa ki devan nou ozordi *ARIPO* i en bon keksoz ki nou bezwen antre ladan pou protez kreativite nou pep. E mon'n koz dan sa direksyon Mr Speaker senpleman aköz mon krwar sa i

en konversasyon ki nou devret pe komans fer dan sa pei.

Ki manner pou liber potansyel sakenn endividi pou li komans al dan direksyon *financially independence*.

Mersi Mr Speaker.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Loze. Onorab John Hoareau.

### **HON JOHN HOAREAU**

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, bonzour tou Manm, bonzour tou dimoun a lekout.

Mr Speaker *ARIPO* i en lorganizasyon ki sorti si oule anba *WIPO*. I en lorganizasyon ki rasanble bann diferan *States* parey in ganny dir i annan 19 an tou. Me i annan osi bokou bann *States* ki bann *observer States* parey Sesel ki pe aspire pou zwenn sa lorganizasyon.

Anba *Lospis AU* sa lorganizasyon i kapab promouvwar Korperasyon ant sa bann diferan *States* lo diferan size ki annan pou fer avek proteksyon *patents, trademarks, copyrights, trade secrets*.

Me i al pli lwen ki sa i al osi pou kouver enn pti pe laspe *traditional knowledge, expression of folklore*, ki fer mwan mazin en keksoz osi ler

mon pe mazin *expression of folklore*.

Par egzanzp Sesel nou dans kontredans Rodrigues i dans kontredans, me selman sa 2 kontredans i annan en diferans avek lafason bann mouvman. Alor koman en *State* ki pe protez son *folklore*, i enportan si nou pe zwenn sa lorganizasyon, nou osi nou kapab annan en *video* lo lafason ki nou dans nou kontredans e anrezistre li koman en *patent* pou nou pei.

Me selman sa lorganizasyon i al plis ki sa, i osi annan mentenir si oule en *database* pou tou son bann *Member States* lo bann *trademarks*, lo bann *patents* ki ganny servi koman en baz referans, koman en larsiv pou dokimantasyon.

E sa i fer ki si demen i annan en *dispute* ant lekel ki'n kree tel keksoz, lekel ki'n kree tel keksoz ou kapab *always* al ver sa lorganizasyon, kot ou'n anrezistre ou patant e sa bann *dispute* i kapab ganny *solve* dan en fason apropiye.

Mr Speaker sa i fer mwan mazin en lot keksoz osi, i annan en proteksyon kont kopi, parey nou'n dir *copyrights*. E sa ki nou apel *intellectual property pocketing*.

Ozordi zour ler nou get bokou pei, i annan bokou

dimoun ki annan bann kreasyon i kree keksoz me selman nou gete i annan en *2nd party*, en lot pei ki vini oubyen dimoun dan en lot pei ki pran sa nide e li i al fer en keksoz en pe parey, i vini i servi menm ennler ou preski parey ou *trademark*.

Mon konn legzanp par egzanzp *Panasonic* ki prodwi bann lanmizik elektronik, me osi annan en lot mark ki apel *Panasonic* li i en *fake of Panasonic*.

Alor i servi, i prodwi bann menm prodwi ki *Panasonic* i fer e li i apel pou li *Panasonic* e ler ou pe gete i dir ou i annan 4 *subwoofers* dan son lanmizik me selman ler ou gete 2 ladan i *fake*, i napa naryen i zis en *design* devan.

So sa bann fason koumsa si ou pe anrezistre ou *patent*, ou pe anrezistre ou prodwi i fer ki ou annan en proteksyon dan sa nivo.

Mr Speaker mwan avek Onorab Larue, avek Onorab Aglae nou ti ganny sans *attend* en konferans rezyonal pou bann Parlmanter *Madagascar* kot zisteman nou ti pe koz lo ki fason bann Parlmanter i kapab ede pou promouvwar bann nide *copyright*.

Akoz dan rezyon Lafrik i annan omwen en bilyon Dolar

ki sorti dan tou lezot pei ki vin koul ver Lafrik. E ki fason bann pei Lafrik i kapab benefisye atraver sa bann larzan atraver bann kreasyon bann prodwi ki bann dimoun dan pei lafrik e bann lezot pti zil obor, ki form parti Lafrik i prodwi.

Alor i enportan ki ou aksede sa Protokol, akoz i pou anmenn nou en serten proteksyon. E plis ki sa i kapab ed nou pou *domesticate* nou bann Lalwa, bann lezot teknolozi osi ki permet ki nou kapab benefisye avek *trademarks*, ek *patents* ek *copyrights*.

Mr Speaker i fer mwan mazin dan domenn *filming* Sesel nou annan parey Onorab Loze in koze avan mwan, nou annan zoli labote natirel.

E bokou dimoun i kontan nou lanmizik, bokou dimoun i kontan nou labote peizaz ki mannyer nou *blend* sa dan nou bann prodiksyon mizikal, i fer ki sa bann kreasyon i kapab ganny en valer komersyal ase enportan ase signifikan, e anmenn reveni Sesel.

E alor sa bann keksoz koumsa i osi enportan ki ou proteze. Mon konnen poudir SACS pe fer serten demars dan sa direksyon pou protez zisteman pou anmas serten reveni ki ban artis dan lanmizik

i fer. Me dan domenn la kreativ i napa zis lanmizik, i annan osi teatral, i annan osi bann *traditional knowledge* bann osi bann keksoz tradisyonnèl ensidswit bann keksoz ki nou fer ki tradisyonnèlman nou kapab *market*.

Me i annan osi lezot keksoz. Par egzanp ler mon mazin nou bann lendistri ki nou annan Sesel. Nou annan Lendistri Labwason parey *Trois Freres Distillery* ki prodwi *Takamaka Bay Rum*, nou annan *Seybrew*, Lendistri Lar Tradisyonnèl ek bann lezot prodwi labaz koko, nou annan bann *herbalist* parey mon pe dir ki fer bann latizann tradisyonnèl ensi ki lezot prodwi ankor.

Tousala i kapab ganny *encompass* anba bann *patent* ki ganny anrezistre *online*, ou pa bezwen sorti isi pou al *abroad* pou al anrezistre, sa ou anrezistre li *online*. Be selman senpleman ou ganny sa proteksyon.

E sa Lorganizasyon *ARIPO* i *inter-governmental* so i kapab etabli bann Korperasyon Bilateral avek bann lezot pei dan *Member States*, pou fer ki okenn keksoz i kapab ganny proteze e okenn *dispute* i kapab ganny *solve* si i annan.

Mr Speaker sa Protokol osi i fer provizyon pou annan serten regilater osi pou sa bann prodwi. E sa i vremen enportan akoz si ou pe fer en prodwi, ou pa kapab ou prodwi ozordi ou'n anrezistre ozordi i en nivo demen i desann i en lot nivo, apredmen i monte i al en lot nivo.

I bezwen annan *consistency* dan sa prodwi ki ou pe prodwi e ki ou pe *market*. Sa i enportan pou kapab kit sa *trademark*, pou kapab kit sa serten si oule sa serten konesans ki dimoun i konnen poudir ou prodwi i al en serten nivo.

Alor i pou fer ki nou pou bezwen lokalman fer provizyon pou annan en biro, oubyen en lorganizasyon ki kapab regard lo, regulariz sa bann keksoz *regulate* sa bann keksoz e kit sa bann standar pou fer li vin konsistan.

Mon mazinez prezan lo kote Sesel nou annan nou Biro Standar ki kapab fer serten travay dan sa nivo. Me selman mon konnen poudir i pa pou, i napa tou resours nesese pou kouver tou seksyon la kreativ oubyen bann lezot keksoz. So nou pou bezwen osi *buff up* nou bann Biro Standar lokal pou kapab fer sir ki i kapab

mentenir bann standar ek nou bann prodwi ki nou fer.

Mr Speaker i pou donn osi lenformasyon bann konsonmater. Se sa osi kot i benefisye bann konsonmater, akoz *once* ki ou konnen ki bann prodwi ki ou pe servi ki'n ganny anrezistre. Ou konn son konteni sa prodwi;- dizon si i en prodwi manze ou kapab osi konn son bann lenformasyon nitritif e si demen i annan okenn lefe advers lo lasante, e la ankor ou annan en baz referans kot ou kapab rod serten rekour devan Lalwa.

Mr Speaker mon krwar poudir asansyon a sa Protokol i pour ed tou laspe nou lavi Sesel. Onorab ki'n koz avan mwan, Onorab Loze in koz lo *online virtual offices* ensidswit, bann biznes ki nou kapab fer osi *online*.

E sa i donn en serten proteksyon osi dan sa laliny e sa i en keksoz ki enportan akoz lemond ki fason globalizasyon pe arive nou pe viz ver sa bann kalite prodwi koumsa, e nou pe viz ver en rasanbleman tou pei as a *global village*.

So Mr Speaker mon krwar i enportan ki nou donn nou sipor pou sa Protokol e avek sa mon ava remerci ou. Mersi.

**MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Hoareau. Onorab Egbert Aglae.

**HON EGBERT AGLAE**

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou Manm a lekout e tou dimoun ki pe a lekout. Mr Speaker sa Protokol li menm li, i en Protokol enportan pou bokou pei e i osi pran kont son bann dimoun, bann dimoun ki nou apel sa bann dimoun ki kreatif ki leve e kree.

E *ARIPO* li menm li i en Protokol ki pe target bann pei, sirtou bann pei ki koz angel akoz i annan 2 sa versyon sa Protokol, i annan enn ki nou apel *ARIPO* apre i annan enn ki apel li sa *WIPI* ki li i target bann versyon bann pei Afriken ki koz Franse bann ki dan desandans kolonizasyon Franse.

E ki sa i pe anmennen li menm li Mr Speaker, se i pe anmenn bann proteksyon neseler lo en nivo global pou bann kreater, bann dimoun ki kree keksoz ouswa ki annan bann nide pou zot kapab ganny en proteksyon.

Ki pe arive ozordi ki nou pe vwar se ki, bokou pei Lafrik zot annan en mankman kot i konsern bann proteksyon bann Lalwa neseler, pou kapab protez bann sa ki nou pe apel sa *Intellectual Property Rights*.

E sa i kree li menm en destabilizasyon dan zot marse e i anmenn bann risk lenvestisman osi avek, kot nou war ki plizyer milyon dolar par lannen pe ganny perdi akoz sa *lack of* sa proteksyon li menm.

E nou tou nou konnen poudir listwar Lafrik li menm, en pei ki ris an bokou resours li menm, in ganny servi par bann pei was, kot i konsern diferan domenn parey dan medsin nou annan dan domenn kot i konsern Lendistri min.

Nou annan bann sekte enportan parey lo nivo Lafrik ki konsern bann devlopman sirtou kot i konsern parey mon'n nonmen, i annan sa ki nou apel *traditional medicine*, ki ozordi i 1 bann pilye ki pe sey ganny eksplwate lo nivo Lafrik.

Me ki bann serser lo nivo was in vin dan en fason mon kapab dir, zot in koloniz sa nide e pa pran bann, pe ganny plizyer benefis, e Lafrik limenm li i pa pe benefisyavek sa.

So ki sa pe fer se ki sa Konvansyon li menm li, *ARIPO* li menm li son aksesyon par bann pei lafrik i pe sey anmenn bann proteksyon neseler. E i pa zis proteksyon, me i osi bezwen anmenn bann Lalwa, bann regilasyon pou fer ki okenn endividi ki annan en nide ki leve demen bomaten avek en nide

pou kree serten keksoz i kapab ale al anrezistre sa keksoz, menm si i pa pe met li an pratik ouswa i pa pe fer li vin desito an nesans.

Me selman i kapab protez sa nide an mezir ki li i kapab war resours pou li kapab devlop e fer sa keksoz vin en keksoz reel. E souvandfwa ki nou'n vwar bokou bann pouvwar ekonomik, zot in kapitaliz lo bann lespri ki'n ganny met devan. Akoz sa enn ki'n vin avek sa nide orizinal li in napa mwayen pou pourswiv sa rev ki li i annan avek li.

E sa in kree bokou lensertitid akoz ozordi i annan plizyer ka devan Lakour enternasyonal bann *battle* ki pe ganny arive an term legal kot nide en endividi in ganny pran san li i konnen. Me i pe vwar. Me an finalite li menm li si sa endividi i pa'n protez sa nide pa anrezistre, definitivman son ka i perdi.

E sa pei li menm petet sa lorizin li menm sa dimoun ki li menm in sorti ladan sa pei Lafrik, i pou war sa keksoz pe ganny swa dan was swa dan bann pei lazi dan bann pei koumsa. E in arive sa bann keksoz koumsa Mr Speaker.

E en meyer fason pou anpes sa arive, ki i pa en keksoz fasil pou proteze, akoz dan

domenn Lendistri ozordi, nou annan sa ki nou apel bokou bann piratri ki pe arive.

E pou ou kapab anpes sa arive li menm li, ou pou bezwen annan sa bann Lalwa ou pou bezwen annan sa bout ledikasyon e ou bezwen annan sa bout lenformasyon ki atas avek.

Akoz sa i enportan Mr Speaker? En pei ki bokou nou'n koz lo la parey Nigeria Lafrik, i enn bann pei ki nou touzour konsider li kot i annan plis bann piratri, *counterfeit* lo nivo Lafrik ki pe arive.

E i enn bann pei ki souvandfwa pe war li bann aksyon legal pe ganny pran par son bann prop sitwayen, pou bann koz ki i annan en kantite bann *counterfeit goods* ki pe ganny kree laba dan domenn *information technology*.

Ou kapab war *computer, laptop*, telefonn, nou kapab war dan domenn *creative industry* bann *film* bann *CD* piratri tousala pe ganny arive. E i difisil li menm, li pou nou kapab *police* bann Lalwa ki relye avek *Intellectual Property Rights*.

Akoz i annan sa bann difikilte? Akoz parfwa i annan bann mank ledikasyon. Akoz i annan serten konsonmater se nou ki at the *receiving end*. Nou

pa konnen i annan keksoz ki nou war pou premye fwa, nou krwar ki sa i son versyon orizinalite. Annefe i pa li.

Me si nou reste byen enformen, nou reste byen edike, atraver bann diferan prodwi ki nou koman konsonmater nou kapab akse, e nou kapab denons serten keksoz ki pe arive nou dir be vwar sa, sa i prodwir en tel lakonpanyen i prodwir en tel endividi.

E nou, nou kapab dir be vwala nou'n anmenn sa, e la bann *course of action* legal ki kapab ganny pran.

E ki sa i vedir pou nou Sesel osi Mr Speaker? Malgre nou, nou pa kree sa kantite keksoz. Me selman i annan potansyel. Nou war poudir Sesel i annan en kantite potansyel pou li kapab elarzi don sekter *creative industry*.

E ozordi nou pe war bann formasyon ki mwan, mon apresye dan domenn lenformasyon teknolozi. Nou war bann zenn osi pe vin avek bann nide, nou war bann fer ki ganny fer atraver *NISTI* e lezot. E nou, nou santi poudir sa i en pa ozordi avek sityasyon *COVID* pou nou kapab devlop en pe nou lendistri kreativite, pou nou kapab petet ganny en lot kalite sours reveni, ouswa

devlop en lot pilye lekonomi pou pei ki kapab ed nou.

Me pour nou kapab fer sa, nou bezwen annan bann Lalwa regilasyon an plas, pou protez sa lespri sa enn ki demen bomaten i leve, i mazin sa i met lo papye i donn en non, i kapab al anrezistre li. Pou fer ki sa enn ki li i kapab annan en pouvwar ekonomik i pa vini zis pran ou nide, malgre ou'n kapab apros li zis dir li, be mon annan sa lide mon napa mwayen eski ou kapab ed mwan?

Be sa dimoun i kapab vini, in arive sa pran sa menm nide tay avek. Si ou pa'n protez li ler i pou al anrezistre sa byensir li ki pou annan lavantaz lo ou. Me si ou'n anrezistre ou nide boner avan ki ou al prezante avek en sours investiser, ou ava ganny proteksyon devan Lakour si i annan *case* ki ale e ou a gannyen ou *case*.

So Mr Speaker sa Konvansyon li menm ki nou bezwen aksede, i a osi anmenn nou *at par* avek rezyon Lafrik ozordi. Pou fer ki nou bann prodwi osi i ava kapab ganny sans akse pou lo kote kot i konsern marse osi.

I a fer provizyon atraver sa bann lorganizasyon, pou nou osi kapab benefisye e fer bann lesanz neser osi pou nou kapab kot i konsern komers.

E pou nou Seselwa ler nou pe kalkile ozordi plis ki 90 pousan Seselwa i ganny akse ek bann lenformasyon teknolozi, e bann *platform* nimerik ozordi pe vin bann *platform* ideal pou nou kapab fer komers, ki swa dan sekter finansyel, ki swa dan domenn ledikasyon, dan domenn medikal li menm.

I pou anmenn nou en pti pe pli pre avek lesansyel ki sa *ARIPO* pe anmennen pou nou. E nou, nou devret sezi sa e nou koman bann Manm Parlman parey Onorab Hoareau in fer resorti Mr Speaker, kot nou ti ganny sans asiste enn bann *seminar* kot i konsern bann proteksyon, kot i konsern *patent rights* avek *intellectual property*, ki fer ki nou, nou bezwen osi prezan get nou Lalwa ki nou annan an egzistan.

I kler ki nou annan serten defayans ki nou bezwen adrese byensir. E Minister ki antase sirtou avek *Trade* i bezwen fer li 1 son bann devwar pou *assess* bann Lalwa ki egziste kot i konsern proteksyon.

E parey nou annan *NAC* ki bokou, nou annan bann Drwa Doter, nou annan bann konpoziter tousala. Me selman nou annan bann lezot artizan ki atase menm si bann Drwa

Doter, propoziter zot, zot in en pti pe pli devan kot i konsern proteksyon zot bann prodwi.

Me nou santi ki nou bezwen get lezot sa bann lezot sekter pou fer sir ki zot osi zot *at par*. Pa zis en pe ki bezwen bouz devan e nou kit en pe deryer. E vwala kot petet *Trade* i bezwen zwenn avek bann lezot mayon akter dan lendistri isi, pou zot kapab zwenn avek sa bann pti kreater ki annan, zwenn avek sa bann zenerasyon ki pe sey mazin prodwi lo en baz nimerik.

Koman zot fer? Koman zot ganny akse? E ki bann proteksyon ki zot ava vin avek? E osi sa bout devlope ki enportan ki nou bezwen pran kont ki mannyer zot ganny akse finansyel pou zot kapab donn zot bann nide osi?

E avek sa Mr Speaker mon krwar poudir dan sa direksyon ki nou ladan, nou bezwen kontinyen, pou nou kapab petet gard en pe sa ki nou, nou pe mazine koman en pep, Nasyon. Prodwi dan son nivo orizinalite en mannyer ki nou pa war lo lasenn enternasyonal;- parey in arive Lazi i annan bann prodwi ala baz, pa *coco-de-mer* be selman nou'n war ki zot pe prodwi serten keksoz ki sipoze orizinal Sesel.



Me selman pa nou aköz nou pa'n protez li atraver sa Lalwa proteksyon *property rights*. E Mr Speaker mon pou sipòrt sa demars pou nou kapab akse avek sa Konvansyon. Mersi.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Aglae. Onorab Gervais Henrie.

### **HON GERVAIS HENRIE**

Mersi Mr Speaker. Donk sa Mosyon ki devan nou, nou vwar poudir in annan en demars depi en pe letan dan annou apel li *corridors of power* pou li ariv dan Lasanble. Par egzanp mon rapel ki bann reprezantan sorti aletranze ti zwenn ansanm avek bann Zofisye *Registrar* ti zwenn avek *IAC* mon krwar sa ti lannen pase.

Savedir ti pe komans annan en konversasyon pou ki sa Protokol i vin devan Lasanble Nasyonal. E donk lontan bann teknisyen pe pouse pou sa, senpleman aköz i pou donn nou plis lakse avek lasistans teknik e osi en pli gran rezo pou lanrezistremant propriyete entelektyel.

E Sesel i deza annan en bon relasyon avek *ARIPO*, me aprezan nou bezwen formaliz li. Patant i en size teknik li Mr Speaker e nou mank lekspertiz,

alor atraver *ARIPO* nou ava kapab ganny akse avek bann *expert*.

Enn fwa ki nou aprouv sa Mosyon koman en Lasanble nou bezwen demann pli bon kordinasyon lo teren, ant biro rezistrar ki fer ki Rezistrasyon avek Departman Komers ki pran swen avek *Policy*.

Me le pwen ki mon krwar i pli enportan pou mwan fer, e nou koman en Lasanble koman lot brans Gouvernman nou bezwen demande sa. Antretan ki lekonomi i kontinan Lafrik ki Lakour plis ki en bilyon dimoun aköz depi lannen 2000 nou'n vwar ki popilasyon sa kontinan in triple, in kree en loportinite biznes pou bokou. Par egzanp 9 parmi sa 15 lekonomi ki pe grandi pli vit dan lemonn i lo kontinan Lafrik.

Me sistenm patant lo kontinan Afriken i enn ase konplike. Aköz i annan e melanz sistenm Nasyonal e rezyonal, ki neserman i pa dan lavantaz bann dimoun ki dan sa sekter.

Ou vwar lo kontinan Lafrik i annan 2 lorganizasyon, i annan *ARIPO* ki li depi 1976 i la, e ziska la i annan li 19 Pei Manm. E li laplipar son bann manm i bann pei Afriken, orizinalman en. Zot ti koz Angle e la aprezan zot pe sey ouver en

pti pe. E prezan lo lot kote kontinan partikilyerman dan rezyon was kot bann dimoun i koz Franse.

Nou annan en lot lorganizasyon laba ouswa *African intellectual property organization*, li in la depi an 77.

Be akoz nou bezwen? Letan nou pe koz AU, akoz nou bezwen annan 2 lorganizasyon? *This is where the problem is*, e nou koman en Lasanble nou bezwen pouse, ki nou bezwen annan en sel, koz en sel langaz e ki i annan en liniformite atraver bann kontinan, atraver sa kontinan Afriken en.

So si nou pe get *ARIPO*, li i annan, i promouvwar bann diferan Protokol e zisteman 1 sa bann Protokol i la ozordi ki nou pe koz lo la. *Protocol on patents and industrial design* i osi annan Protokol lo *mark* avek *new varieties of plant*.

Tandis ki li sa *African Intellectual Property Organization*, li i koz lo proteksyon propriyete endistriyel, disimilasyon lenformasyon teknik, proteksyon propriyete, literer e artistik, e promouvwar devlopman ekonomik.

So sa 2 blok zot annan bann diferans fondamantal antre zot 2. Zis pour donn legzanp 2;- par egzanp li *ARIPO*

i permet son bann pei manm annan zot prop Lalwa entelektyel.

E Sesel par egzanp nou annan en *Property Intellectual Act*, e en 2enm legzanp en diferans ant *ARIPO* avek sa lot lorganizasyon ki pe regroup bann pei *Francophone* Afriken. I permet en fleksibilite bann pei Manm refiz en patant dizon par egzanp nou, nou en manm *ARIPO* nou kapab refiz en patant.

Be sa lot lorganizasyon li i pa permet son bann manm fer sa. Donk tou sa bann diverzans ki annan i pa devret annan lo kontinan Afriken. Mon panse krwar ki koman en Lasanble nou merit koz avek lezot brans Gouvernman, poudir annan en prosedir senplifye.

Akoz bann dimoun prezan ki pou bezwen al anrezistre en patant zot vwar li en defi pou navig atraver bann diferan sistenm Nasyonal e rezyonal kot sakenn i annan son bann prosedir spesifik.

Par egzanp li Sidafrik i en *standalone system* e i annan en kou ki asosye avek sa. E i fer li ser, i fer li konplike. Ou vwar par egzanp lannen pase ti annan en skandal ki ti leve, kot son Lorganizasyon Sosyete Sivil atraver Lafrik, zot ti fer reprezantasyon vizavi *ARIPO*

avek patant pou bann prodwi *pharmaceutical*.

E zot pe dir poudir *ARIPO* i an faver donn patant pou kolekte reveni e i pe negliz sa konsern dan lemond ki akoz propagasyon bann maladi, bokou dimoun avek lapovrete atraver lemond. E Lafrik i sibir avek la povrete, dimoun pe ganny akse avek latizann e i annan sa lorganizasyon la, sa regroupman bann pei ki byen devlope.

Me zot an faver ki i annan latizann ase bonmarse. Donk zot pe dir be *ARIPO* i merit vin ek en mekanizm ki pa zis pe regard koleksyon reveni atraver bann patant bann prodwi *pharmaceutical*. Me permet annan plis bann prodwi ganny anrezistre, e ki i kapab, bann latizann i kapab ganny kree.

Donk se sa *main* pwen ki mon ti anvi fer dan mon prezantasyon Mr Speaker. Mon ava termin lo la poudir ki nou koman en Lasanble nou bezwen anvoy mesaz avek brans Egzekitiv.

Akoz bann Minis ki al reprezant, i annan en regroup, an Ministryel, e apre Prezidan i al dan bann konferans bann Dirizan Afriken *AU*, poudir ki petet Lafrik i merit seryezman konsider en sel *system*, patant atraver. I pa devret annan en

blok ki reprezant bann pei *Francophone* ouswa en blok ki pe reprezant bann pei annou apel li *Anglophone*.

Me ki merit annan en sistenm senp e ki *across the continent*, nou pe koz en sel langaz pour ki lafrik koman en kontinan dan son vizyon 2060, pou en *United Africa*. Sa i ava l sa bann blok dan sa miray for ki Lafrik i ava debout avek sa pwisans ki i merit annan parmi tou bann lezot nasyon ki form parti limanite ozordi.

Mersi Mr Speaker.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Henrie. Onorab Paul Ernesta.

### **HON PAUL ERNESTA**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker koleg Onorab, e tou dimoun a lekout, espesyalman nou zabitan Takamaka bonzour.

Mr Speaker mon osi mon anvi anmenn serten kontribisyon lo sa size *ARIPO being* en Manm lo Komite Medya, ou konnen *recently* nou'n ganny bokou enteraksyon avek bann kominote artis.

E menm nou'n zwenn avek Anbasader Kiltir kot nou'n koz bokou size. E enn parmi bann size ki in fer resorti si oule lo sa kapasite pou pous nou

bann artis, pou promot zot lo nivo enternasyonal.

Me pou nou kapab fer sa, nou bezwen pare devan nou laport, pou fer sir ki letan nou bann dimoun pe ale zot kapab ganny sa proteksyon nesaser.

Me si nou get pli lwen letan mon ti pe vini mon tann mon koleg letan ti pe segonn Mosyon, in eksplik en pe bann si oule bann dezavantaz ki Lafrik li menm nou'n fer fas avek bann gran pei kot toultan nou'n ganny eksplwate.

Ozordi i annan bokou bann kreativite ki'n, bann kreasyon si oule, bann kreasyon ki'n arive dan lemonn e kot bann dimoun, bann dimoun pe pran, bann gran pei in pran in fer sa vin pour zot.

Me kan an realite travay in ganny fer par en senp dimoun lo kote Lafrik. I annan diferan legzanp ki nou kapab site si nou al dan listwar nou pou vwar menm *Microsoft* en serten moman dan mon letan mon resers mon'n war ki i pa neserman, orizinalman sorti kot sa dimoun ki'n pran. Me i sorti kot en madanm - *Dame* Lafrik ki ti donn sa nide, me apre malerezman li limitasyon kapasite in fer li dezavantaze avek son prop nide.

Annefe letan mon'n ekout tou bann entervenans, nou a

dakor ki i annan en nesosite. I annan nesosite pou nou kapab nou koman en pei pou nou *assent to* sa Protokol. E zwenn tou a bann lezot 19 pei Lafrik pou nou kapab anmenn en sipor pou nou bann kreasyon, pou nou bann dimoun ozordi ki nou pe ankouraz zot pou zot kree.

En legzanp ozordi i annan *Blue Economy*, ki mon'n vwar zot pe pous bann nide orizinal kot bann dimoun pou zot kapab zot pe finans bann nide orizinal. Me pour zot kapab fer sa, e nou bann dimoun zot osi non selman al dans dan sa nide, me selman zot kapab, zot kapab annan sa sipor pou kapab ed zot pou zot kapab protez anrezistre zot bann travay pou zot kapab ganny sa proteksyon nesaser.

Lavantaz ki nou pou gannnen in ganny mansyonnen dan bokou, par mon bann koleg be mon, mon vwar li enn ki ekstrememan enportan, ozordi nou koman en pei ki'n nouvo si oule nou ankor pe demare dan nou domenn *creative* lar;- kot mon krwar nou bezwen sa *training* ki pou kapab ed nou bann dimoun dan formasyon sa nou bann Lalwa. Ki pou fer nou bann Lalwa vin for pou nou kapab protez nou bann dimoun.

Par egzantp ozordi nou vwar letan mon'n swiv mon'n vwar ki *ARIPO* pe ofer, zot pe *look* dan posibilite pou ofer bann dimoun formasyon lo lo drwa propriyete menm ziska nivo degre.

Ozordi savedir i pe montre ki lenportans Lafrik pe mete dan bann pozisyon pou nou kapab *train* nou bann dimoun e annan sa sipor nesaser.

So Mr Speaker mwan an gro mon pou siport sa Mosyon e mon konstate ki tou nou bann koleg pou anmenn sa sipor nesaser pou kapab ed sa ede ki nou osi nou ava kapab *assent* dan sa, zwenn sa groupman pou nou kapab anmenn en sipor ki a fer nou premye pei dan larezyon.

E mon swete ki lezot ava kapab swiv, mon'n vwar osi ki ozordi Moris i en Manm *WIPO* e petet evantyelman i kapab vini pou vin zwenn nou ki nou ava fer nou lafanmir sa kominote bokou pli gran. E anmenn nou sipor nesaser, proteksyon nesaser pou tou nou bann kreasyon ki nou bann pep i annan deor.

So vwala zis sa pti bout kontribisyon ki mon ti annan, zis pou montre mon sipor pou sa Mosyon. Mersi Mr Speaker.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Ernesta. Onorab Jany De Letourdie.

### **HON JANY DE LETOURDIE**

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mr Speaker mon a sif erdtan pou mon pa repete, e mwan mon, detrwa parol ozordi mon pou met lanfaz lo mon bann kanmarad artis sirtou.

Premye fwa ki mwan mon ti tann nonm *ARIPO* Mr Speaker ti en pe letan avan sa sizyenm Lasanble. An tou ka avan sa sizyenm Lasanble ti dan en rankont ki zot detrwa Zofisyete ti'n vini e zot ti'n vini e zot ti pe fer en *meeting* avek *SACS* - Sosyete Drwa Doter pou Konpoziter Seselwa.

So sete dwa doter ek konpoziter Seselwa e mon komann en Manm *SACS* mon ti al sa *meeting*, e la dan sa *meeting* zot ti pe entrodwi zot akoz mon krwar sa bann letan *SACS* nou pa ti ankor konnen si, anfen detrwa Manm nou pa ti konnen si zot ti an egzistans. E zot ti pe eksplik nou ki benefis ki nou pou gannyen e ti pe rod *lobby* bann artis pou siport zot.

E sete a sa letan ki mon ti konn *ARIPO* i egziste. Mr Speaker mwan dan mwan, dan en senp langaz petet mon ti pou dimoun deor la propriyete entelektyel, nou kapab dir li i bann keksoz ki, en kreasyon

dan ou lespri, en nide. Parey nou dir a ou ganny en nide ou kre en keksoz.

E sa i kapab varye depi literatir, lapoezi i tonm dan literatir, sanson, lanmizik, pyes teat, bann *film* osi i tonm ladan, *lar visuel* eksetera i annan en gran lalis bann keksoz ki ou kapab met li dan propriyete entelektyel. E Sesel li i annan pa mal artis, i annan plizyer artis ki'n fer sikse lo nivo enternasyonal.

Alors i Lafrik osi i konn zot e a tou pri mon krwar ti a byen ki sa bann artis zot a tou pri ki zot travay i ganny proteze e zot ganny keksoz ladan.

En keksoz ki mwan mon krwar proteksyon bann propriyete entelektyel i kapab anmennen i kapab ankouraz plis kreasyon e i kapab anmenn reveni pou sa bann kreater savedir sa bann dimoun ki'n kree sa bann *oeuvre*.

Mr Speaker an dizon sa mon pou lans en lapel a nou bann zenn Seselwa la a sa moman, pou met lanfaz lo kreasyon bann keksoz orizinal parey nou dir; 'Aste orizinal', alors met bokou lanfaz lo kreasyon. Akoz nou pa ti a kontan demen si en dimoun i vol nou keksoz i pran i al fer larzan.

Petet akoz nou pa'n ganny, nou pa'n deklare nou pa'n ganny proteze e osi nou pa fer. Akoz nou konnen bokou konmela nou'n tann bokou bann travay ki kopye si oule.

E la mon ti ava dir mon ankouraz plito orizinal ki bann travay kopye. E avek sa Mr Speaker mon tou demars ki annan pou fer avek met lanfaz lo proteksyon travay nou bann artis Seselwa, mwan mon pou siporte Mr speaker. Vwala sa detrwa pti mo ki mon ti anvi dir. Mersi.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab De Letourdie. Bon i reste *the Right of Reply* pou loter Mosyon Onorab LGB. Onorab Charles De Commarmond ou annan laparol.

### **HON CHARLES DE COMMARMOND**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker deba lo sa Mosyon i tre enteresan e tre ris. E mon oule remersye tou bann Manm ki'n port zot kontribisyon enportan a sa Mosyon.

Set en Mosyon vreman, vreman en portan pou tou bann dimoun avek kreativite bann artis, bann serser, bann dimoun ki oule protez bann dekouvert e tou. E vreman,

vreman i bann on nide ki'n ganny met devan.

Asir proteksyon pou bann prodwir kreativ sa nou'n vwar in ganny sorti atraver lentervansyon Onorab Loze. En Manm ki *master* sa size tre byen. E in dir nou osi ki nou konsey nou ki nou bezwen ankouraz bann Seselwa avek kreativite e siport zot pou promot zot prodwi.

La in fer nou osi mazin, mwan definitivman, mon mazin a sa moman ki zot pe koze la, bann artis dan distrik Cascade. Mon mazin Ms Joanna Didon avek son prodwi *Katiti Trademark*, ki in partisip dan bann diferan form, lo diferan nivo *worldwide* mon kapab dir dan Lerop e osi dan Lafrik. Ghana zot in apel li zot in rod ki pou vin *showcase* son prodwi.

Mon pe koz la lo sipor, sipor ki nou bezwen. Dapre ki Onorab Loze in fer nou konpran ki nou Gouvernman i bezwen, pou siport bann artis dan sa domenn. Akoz sa keksoz ki nou pe koze la i pa fasil, tou dimoun in dir son konplikasyon pou bann artis.

E pa zis letan ou'n anrezistre, anrezistre i en pa. Me osi prezan ki ou fer avek? Akoz nou bann Seselwa zot napa ase sa kapasite finansyel pou kapab deblok zot bann

prodwi e *showcase* e fer avanse pour ki zot ariv lo s nivo ki merit arive.

E la nou'n fer lapel osi avek Gouvernman pou kapab donn sipor ler sa bann artis, sa bann dimoun avek kreativite, sa bann prodwi i ganny *showcase* lo nivo rezyonal, kontinantal e enternasyonal.

Bann Manm nou Parlman ki'n partisip dan bann diferan *forum* Mr Speaker, in fer sa bann kontribisyon vreman, vreman enportan dan diran zot entervansyon dan sa Mosyon ozordi.

Size ki nou pe koz lo la, i pa zis pou benefisye nou bann artis, me osi nou dan lezot entervansyon ki nou pep i kapab annan. I annan en kantite benefis e larises ler nou anrezistre patant e *trademark*.

Alors aksesyon a sa Protokol pou osi met si oule dir ler anba lezel nou bann Seselwa ki annan bann talan e ki pe fer bann lenvansyon enteresan e inik. Sirtou la dan sa moman *COVID-19* kot i kree en loportinite pou nou bann Seselwa. Zot ava annan plis letan pou serse, pou reflexir pou evante e pou realiz zot lenspirasyon.

Tou sa i bann keksoz ki nou Seselwa i bezwen pe swiv

sa deba e pran benefis dan tousala.

Onorab Hoareau Mr Speaker in transmet avek nou ki *domesticate* nou bann Lalwa pou reflekte lobzektif e lentansyon sa Protokol e permet nou bann Seselwa ek kreativite ek potansyel penetre marse Lafrik e marse lemonn.

E avek *ARIPO* sa i a ganny fasilite. E realiz lenspirasyon nou pep, e nou apresye sa bann kontribisyon ki'n ganny dir. Onorab Aglae in fer nou osi konpran ki ler nou napa sa proteksyon pou anrezistre nou bann patant, nou perdi en kantite larzan e pei i perdi en kantite benefis.

La deswit mon mazin bann prodwi par egzanp nou *coco-de-mer* isi menm Sesel. I annan dimoun in pran sa non, in al anrezistre lo nivo enternasyonal apre i vin difisil pou nou kapab promot sa keksoz ki pou nou pli devan. Menm zafer Lenn ozordi avek lim i pe lager lo nivo enternasyonal.

Plant pou li, in fini perdi patant lo la. E la prezan i bezwen fer bann *case* enternasyonal, pou li re ganny kontrol lo keksoz ki pou li menm. E sa ankor in ganny resorti dan lentervansyon Onorab Aglae kot in fer nou

konpran ki sa i bon, aköz sa Mosyon i bon aköz i pou ede pou fer nou pa perdi nou orizinalite, e nou bann resers ki nou fer e nou bann prodwi ki nou pe prodwi.

Onorab Henrie in fer nou konpran ki, in dir nou ki menm son Komite in *entame* diskisyon avek bann lazans sorti aletranze lo sa size, plis akse avek lasistans teknik e atraver *ARIPO* sa i ava ganny permet. E in koz osi lo sistenm patant lo kontinan Lafrik ki ase konplike.

E ki atraver aksesyon atraver sa Protokol i a ed nou bann dimoun ki bezwen anrezistre zot bann patant. E la i fer nou konpran ki lo nivo Lafrik i annan pa zis en lorganizasyon alor ki pe koz lo sa zafer lanrezistremen bann patant.

Me i annan 1 pou bann pei *Anglophone* lot pou bann pei *Francophone* ki'n kre apre. E la in dir nou ki ou devret annan en sel Lafrik;- en sel koze en sel langaz, e en fason ki i a fasilite sa keksoz la parey i annan serten pe dir en sel Sesel, me tousala i dan sa perspektiv Onorab Henrie in fer nou konpran.

In eksplik nou osi diverzans ki egziste ant sa 2 lorganizasyon e son konplikasyon. E sa i fer ki i vin



pli konplike e ser pou bann ki oule anrezistre lo bann patant pas ladan. E nou osi krwar ki i annan en manda pou ede nou pei, nou bann lorganizasyon lokal i annan en manda pou ed bann artis bann serser pou anrezistre zot prodwi Mr Speaker.

Onorab Ernesta in fer nou konpran ki en kantite lide e lenvansyon i sorti Lafrik, e tan ki nou pa anrezistre zot sa bann patant nou bann dimoun nou bann pei, dimoun lo kontinan enkli Sesel i persi en kantite.

E sa i plis ki vre Mr Speaker nou'n war plizyer in nonm zafer *Microsoft* nou'n vwar par egzantp i annan serten nide sorti pa zis Sesel i annan sorti Moris kot apre nou vwar poudir sa in vin en zafer vreman familye lo nivo enternasyonal.

E ou krwar poudir laba deor ki'n envant sa, saler en keksoz in sorti la ater lanmenm la dan nou rezyon Losean Endyen, e akoz nou pa'n anrezistre li boner nou'n perdi tou sa ki nou ti kapab.

E Onorab Letourdie en artis ki nou'n lo lasenn ansanm in fer nou konpran lanrezistremen bann patant.

E bann prodiksyon pour protez dwa bann dimoun ki pe prodwi, bann artis zot menm bann dimoun avek talan, bann

kreasyon e ki nou pei e sa bann artis zot menm zot pa perdi si zot anrezistre.

E la i fer mon mazine bann prodiksyon ki nou fer e nou pa'n anrezistre, e ki dimoun in pirat lo la e zot in fer larzan bann dimoun ki'n *act* ki'n prodwi zot, zot pa'n ganny naryen e zot in perdi tou.

E sa i pa en rev, i pa ni en keksoz ki nou pe evante me i la realite ki nou pei atraver diferan keksoz in pas ladan diferan moman, ki swa dan, e sirtou artis in perdi en kantite dan sa direksyon e sa ki sa *call* ki Onorab Letourdie in fer i enportan.

E nou apresye sa kontribisyon e mon swete ki la i ava en *wakeup call* osi pou tou nou dimoun avek sa bann kalite talan kreativite, bann prodiksyon e tou pou zot kapab al lo sa lot lesel.

Fer ki sa bann prodwi letan zot anrezistre e ki alor aksesyon sa Protokol i a ed nou pou nou kapab protez sa bann dibyen. E aksesyon sa Protokol e letan nou'n anrezistre nou bann patant e tou nou bann keksoz enportan nou bann kreativite Mr Speaker i pou ed nou osi lo en lot nivo.

E la mon pe koz lo nou lendistri li menm, nou vwar poudir souvandfwa marse

enternasyonal ki nou pe penetre lo nivo touris i demann ki nou *showcase* nou bann prodwi. Koman en pep koman en nasyon ki pe dir avek touris vin Sesel, touris osi i dir nou bann pei ki nou pe fer nou bann promosyon i dir nou; Oule mon vin Sesel, montre mwan ki Sesel i annan.

E la letan nou bann dimoun ki fer *marketing* pou touris, i al dan sa bann pei nou devret ale avek bann keksoz ki orizinel, bann keksoz ki bann artis ki i annan sa bann prodiksyon ki lezot pei napa.

Ki nou kapab montre prouv avek sa bann pei pou dir *look*, sa ou pa pou war *elsewhere*. Sa i zis Sesel sa in ganny proteze Sesel.

E la i fer mon mazin en pti pe kote parfwa nou komans en keksoz byen dan nou pei apre dan semen, mon pa konnen ki mannyer sa i ava konversasyon pou en lot deba, nou pou perdi *track*.

Lontan dan letan Ton Pa ensidswit en kantite moman nou'n al menm an *France, Paris* partou al *showcase* nou kiltir e ozordi nou'n desann lo sa nivo kot zot ti'n arive.

E la mon pe lans en lapel atraver sa Mosyon nou pe dir avek sa Minister Lagrikiltir silvouple sakouy zot en pe dan

sa Minister, e revwar sa ki nou ti pe fer ki i byen re anmenn devan e re *showcase* sa prodwi ki nou annan.

E si fodre ed nou bann dimoun dan kiltir. Akoz dan kiltir i annan en kantite keksoz pou zot proteze. En kantite keksoz kot patant i devret ganny anrezistre.

E la Minister Lagrikiltir i kapab ede, akoz petet sa bann dimoun bann senp Seselwa la ki annan sa bann kreativite zot pa kapab zot menm zot al lo sa nivo. E Minister i bezwen annan en fason pou tyonbo zot lanmen pou anmenn devan e letan alor nou *marketing area* dan *Tourism*, i al devan i kapab anmenn avek li sa laglas konplet pour ki sa bann pei kot zot ale i kapab vwar *the real* Sesel e sa vre Sesel sa bon Sesel ladan.

E sa i ava ed nou pou nou kapab fer bann etranze vin vwar pour zot menm, alor sa ki nou pe *showcase* avek zot dan la realite isi Sesel. E sa i ava ede ki i ava annan plis larises ki ganny kree e nou pep i ava epanouir plis dan sa direksyon.

Mr Speaker sa Mosyon alor nou'n war poudir i en Mosyon tre ris i en Mosyon tre enportan e mon demande ki nou Lasanble i donn son lapiy i donn son sipor parey bann

entervenans in dir pou zot kapab donn en vot pozitiv pou sipòrt sa Mosyon pou fer ki Sesel i aksed a sa Protokòl.

*The Protocol on Patents and Industrial Designs within the Framework of the African Regional Intellectual Property Organization (ARIPO).*

Mr Speaker mon remersye ou. Mersi.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab De Commarmond. Bon in ariv ler pou nou prezan pran en vot lo sa Mosyon ki'n ganny prezante par Onorab de Commarmond ki lir *comme swivan*;

*This Assembly resolves to authorize the accession of the Republic of Seychelles to the Protocol on Patents and Industrial Designs within the Framework of the African Regional Intellectual Property Organization (ARIPO).*

Mon demann tou Manm ki an faver? Eski i annan okenn Manm ki kont? Bon Madanm Deputy Clerk in donn mwan. I annan 24 Manm ki an faver e personn kont. Alor sa Mosyon i ganny pase par Lasanble Nasyonal.

Bon i 10. 25 i reste nou 2 Mosyon lo nou *Order Paper*. Mon pa krwar i pour fer zistis pou Onorab De Commarmond

komans fer sa prezantasyon la, vi ki nou pran *break* normalman 10. edmi. Alor nou ava *break*, e nou a retournen 11er.

### **(BREAK)**

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Bonzour tou bann Manm Onorab. Nou pou kontinyen avek travay lo nou *Order Paper*, e i reste 2 Mosyon. Tou lede i lo lavyasyon e premye i pou ganny prezante par Onorab *Leader of Government Business*.

Me in *alert* mwan ki i pa pou kapab dan Lasanble pou fer prezantasyon. E in demann mwan ki i pou demann Onorab Sebastien Pillay pou fer prezantasyon sa Mosyon ki mon'n dakor. E alors mon a demann Onorab Pillay pou prezant sa Mosyon.

### **HON SEBASTIEN PILLAY**

Mersi Mr Speaker bonzour e bonzour tou koleg Onorab e tou dimoun ki a lekout. Mr Speaker Mosyon i lir *comme swivan*;

*This Assembly resolves to authorized the Accession of the Republic of Seychelles to the Convention on the Suppression of Unlawful Acts relating to International Civil Aviation of the Beijing Convention.*

Mr Speaker i enportan ki nou donn enn pti pe *background* lo sa Konvansyon ki Lasanble pe demann aksesyon ozordi.

Sa Konvansyon ti antre an fors le 01 Zilyet 2018, apre ki *La Turquie* ti anonse ki i pe i pe formelman ratifye sa Konvansyon. E baze lo bann dokiman ki annan sa Konvansyon li menm i dil avek parey son non i dir anpes bann aksyon ilegal kont Lalwa ki relye avek lavyasyon sivil.

I enportan pou note Mr Speaker ki sa Konvansyon i ganny son lavi *from* 2 dokiman oparavan. Premye dokiman se en Konvansyon an Montreal ki ti antre anfors ver le 26 Zanvye 1973, e ki ti annan 188 pei ki ti partisip dan sa Konvansyon e Sesel li i ti eksit sa Konvansyon le 29 Desanm 1978.

Lot Konvansyon, lot dokiman sete en Protokol siplemanter avek sa Konvansyon Montreal li ki ti annan 176 parti, e Sesel ti aksed sa 1, le 21 Me 2004.

Prezan an *Beijing* an 2010 sa 2 dokiman ti ganny armonize pou li form prezan sa ki nou apel *the Beijing Convention*. E i ti antre anfors parey mon'n dir le 01 zilyet 2018.

E li i annan 67 parti, esansyelman ki sa Konvansyon

i fer se ki i kriminaliz bann diferan aksyon ki kapab arive an relasyon avek lavyasyon sivil.

Par egzanp si ou servi en avyon pou koz lanmor, *serious body injury serious damage*, sa i vin en lofans anba sa Konvansyon.

Si ou servi en avyon ki ganny anrezistre koman en avyon sivil pou *discharge* oubyen *release* okenn *biological chemical* oubyen *nuclear weapon*, oubyen okenn sibstans ki kapab koz lanmor *serious body injury or serious damage*.

Okenn aksyon pou transport okenn sa bann kalite sibstans biolojik, kemikal oubyen nikleer lo en avyon sivil *ok*, e okenn *attack* atraver sa ki nou apel *cyber-attack* oubyen atraver *internet* lo bann lo bann fasilite pou ki fasilite navigasyon aeryen.

I annan rezon aköz bann pei i armoniz sa bann Konvansyon. Pou Sesel nou annan, *basically* nou annan nou 2 Lalwa prensipal ki ankor anfors me ki date depi lepok kolonyal ki si oule gid enn pti pe konteks legal an sa ki konsern sa bann diferan lofans.

Premyerman nou annan *Protection of Aircraft Act*, ki li ti *Overseas Territories Order 1973*

me ki'n ganny *subsequently* amande atraver bann regilasyon, bann *S.Is* e apre nou annan *the Hijacking Act 1971 Overseas Territories Order 1971* e osi ki'n ganny amande ankor par bann *subsequent* regilasyon.

Tou sa bann Lalwa i fer ki parey nou ava konstate i fer i pou protez Lavyasyon Sivil, e fer sir ki lafason e standar proteksyon ki ganny *maintain* an relasyon ek bann aksyon ki kapab ganny komet lo sa bann, an sa ki konsern sa bann sa bann lofans.

E sa i en keksoz vreman serye, e sa i fer ki si okenn endividi ki komet en lofans lo okenn ziridiksyon, ou *basically* ou'n komet en lofans dan tou ziridiksyon *at the end of the day*. Akoz ou non i ganny raporte *across the whole the whole spectrum of* pei ki'n ratifye sa Konvansyon, ki'n ratifye sa Konvansyon.

Dan en lot eleman enportan pou Sesel i pa neserman, me selman enportan me i pou enportan par egzansp si nou *end up* annan en lot *Airport* ki ouver lo en lot zil e sa *Airport* i kapab *accommodate international flights*, oubyen kapab *accommodate* bann *civil flights* lo en nivo komersyal.

Akoz koman en pei ou bezwen osi depoz bann dokiman ki montre ou pe prezant ou pe reprezant ou ziridiksyon lo sa parti ou teritwar kot oule sa Konvansyon i ganny enplimante.

Me sa i enportan pou nou akoz ler nou regard sityasyon ki nou ladan nou annan relasyon avek bokou pei. Sa i fer ki si en aksyon i ganny komet lo en avyon ki'n anrezistre pou en lot pei dan Sesel, Sesel pou annan ziridiksyon lo sa lofans kantmenm in ganny komet anba son teritwar.

So Mr Speaker avek sa mon sa Konvansyon i 1 ki malgre i senp i annan bokou lenportans pou nou. E mon ti a kontan demann Lasanble siport sa Mosyon pou ki nou pei i *accede* avek sa Konvansyon ki ganny koni koman *the Beijing Convention*.

Mersi Mr Speaker.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Pillay. Eski Mosyon i ganny segonde? Wi Onorab Valmont.

### **HON JUDE VALMONT**

Bonzour Mr Speaker. Mosyon i ganny segonde. Mon demann ou permisyon pou mon entervenir mersi.

**MR DEPUTY SPEAKER**

Wi Onorab Valmont. Ou kapab *proceed*.

**HON JUDE VALMONT**

Mersi Mr Speaker. Parey mon koleg Onorab ki'n prezant Mosyon in eksplike, in donn bokou detay alor mon ase bref lo la.

E *Beijing Convention* osi koni koman *the Convention on the Suppression of Unlawful Acts relating to International Civil Aviation*. Parey in ganny dir date depi le 01 septanm 2010 swivan en Konferans Diplomatik lo Sekirite Lavyasyon ki ti fer an *Beijing La Chine*.

I enportan note parey in ganny refer sorti Mr Speaker, pandan sa menm Konferans en Protokol parey nou'n war la ki pou ganny prezante apre li osi pou ganny ratifye, ti ganny prezante, adopte e met sa 2 Konvansyon e Protokol an armonizasyon.

Bann parti ki ratifye sa Konvansyon zot aktyelman agree pou kriminaliz aksyon servi en avyon sivilyen koman en zarm, e osi kriminaliz okenn parey nou dir *use of* bann materyel danzere pou *attack* en avyon, ou menm okenn keksoz ki ater.

Alors menm transportasyon bann zarm biolojik kemikal e nikleer dezormen ler nou adopte sa Konvansyon i ganny kriminalize si ou pe transport li lo en avyon ou fer li koman en zarm.

Mr Speaker mon krwar i enportan pou eksplike ki manner, akoz sa Konvansyon in vin anvi? Mon krwar tou dimoun i rapel le 09 Septanm 2011 sa levennman trazik 9/11 kot pou premye fwa lemond ti war *act* teroris kont en leta an servan en avyon sivilyen.

Mon rapel byen tou dimoun ti'n kole devan zot televizyon pe swiv sa. I pas *live* nou'n war en avyon, en dezyenm avyon ki'n kraz dan bann batiman Lanmerik e bokou lavi in perdi.

Lemonn ti dan en leta sok. Domenn lavyasyon ti dan en leta panik, menm isi Sesel bokou dimoun otour lemond depi sa zour Mr Speaker in konsyan ki nenport ki ler ki landrwa zot kapab trouv zot dan en avyon. E sa avyon i kapab ganny servi koman en zarm ki pou pran lavi zot frer ek zot ser, e osi zot prop lavi.

Alor swivan sa trazedi bokou mezir sekirite in ganny pran partou dan bann pei otour lemond. Me en keksoz enportan

ki lemonn in realize nou bezwen fer, se ki se ranforsi *framework* legal pou korperasyon enternasyonal afen ki nou kapab evit bann aksyon bann *act* ilegal kont lavyasyon sivil.

An rekonesan ki bann nouvo menas kont lavyasyon sivil i bezwen nouvo zefors. E Polisi byen kordinen pou par korperasyon e kolaborasyon tou bann pei, sa Konvansyon i fer ki bann aksyon ilegal kont lavyasyon sivil i ganny rekonnet ki okenn tel aksyon i met an danze konfor e sekirite imen, e menm zot propriyete.

I afekte seryezman loperasyon relye avek sa Lendistri met an danze bann Airport. Alor pou met li lokaliz li en pe anmenn li an term Sesel. Parey ou konnen Mr Speaker en distrik ki mon, mon reprezante Airport Enternasyonal i tonm dan sa distrik. Alor okenn *act* ki pou ganny fer avek kont lavyasyon sivil i bezwen evantyelman konmans Pointe Larue.

Ou pou war en dimoun ki petet pou sey antre forseman *Airport* pou sey pran en avyon. Alors i komans kot mwan e laplipar ditan si okenn parey dir en dimoun i servi zarm i met en bonm dan en avyon.

I kapab posibleman arive ki en avyon mon pa anv i arive

mon swete mon priy bondye nou ankor *bless* ziska prezan. Mon pa anv demen en avyon i pete lo *Airport* Pointe Larue. E i pa zis sa bann dimoun dan sa avyon lo sa *Airport* ki mazorite i travay i sorti Pointe Larue, me osi mon popilasyon mon bann zabitan dan zanmirant.

En *act* koumsa i arive i pou konmans Pointe Larue. Alors se sa mwan mon siport sa Mosyon, e mon demann mon koleg mon bann koleg lo tou lede kote latab pou siport sa Mosyon, pou byennet Seselwa e fer sir ki nou asir konfor e sekirite zabitan Pointe Larue e osi tou Seselwa. Mersi.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Valmont. Onorab Ferrari.

### **HON JEAN-FRANCOIS FERRARI**

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mon ti a kontan fer 2 pti pwen lo sa lo sa Mosyon ki devan nou.

Mr Speaker i korek ler nou get son konteks istorik ki sa deba lo bann nouvo mezir proteksyon kont teroris dan Lavyasyon Sivil in in vin lo latab a sa moman kot ti annan sa 2 latak teroris lo Lanmerik 9/11. E sa in fer lemonn antye realize poudir i esansyel ki bann nouvo mezir i ganny met an plas pou

fer sir ki lavyasyon sivil pa ganny servi par bann teroris.

Me selman ler nou retourn enn pti pe dan lepase nou pou vwar ki in annan bann lezot lensidan ki pa'n ganny menm lanpler ki pa'n ganny war dan menm kategori ki sa de lensidan Lanmerik. Me ki'n osi alert en pe lemonn lo bann transpor bann materyo danzere atraver bann lespas Aeryen enternasyonal.

Mon kontan ki sa ki sa Mosyon, ki sa Konvansyon pe ganny pe ganny sinyen ozordi e mon kontan ki depi 2018 mon krwar in vin anfors. Akoz si i ti'n vin anfors avan 1993 kekfwa nou pei ti pou napa sa tas nwanr lo li ler sa Gouvernman ki ti la ti servi lavyasyon sivil pou transport bann Zarm *Rwanda*.

E fer ki nou pei in vin en parti dan sa zenosid 800, 900 milyon Rwannde ki ti mor avek bann zarm ki Sesel ti vann, e ki e ki Sesel ti permet sirkilasyon lo en *Airport* sivil dan en avyon sivil pou transport sa bann zarm an deor Sesel.

Nasyon Zini in fer en lanket dan sa zafer e menm si serten lakizasyon pa'n ganny verifye. Me sa enn la in ganny verifye, transportasyon ilegal bann zarm dan en avyon sivil bann materyo militer. E sa

Konvansyon ki nou pe al sinyen ozordi i koz lo sa *illegal transport of biological chemical and nuclear weapons, and that these are now criminalized.*

I fer en krim pou, i en krim pou servi bann avyon bann avyon sivil sivilyen, pou fer sa bann sa bann transpor. E i en pa dan en bon direksyon dan lemonn. I enportan ki nou rapel sa bann keksoz ki'n arive akoz parey mon krwar se ansyen Prezidan Rene ki ti kontan dir sa," si nou pa konn nou pase nou pa pou kapab konnen kot nou pe ale dan lavenir. "

E sa i form parti sa parti ki pa tro zoli, me i enportan ki nou konnen e mon mazine nou ava dil avek sa epi nou ava anter li. Me selman i bezwen reste dan nou memwar koman bann keksoz ki nou pa devret kontinyen fer.

Alors Mr Speaker i avek bokou lazwa ki mon akey sa nouvo filozofi Gouvernman, nouvo moralite Gouvernman ki kriminaliz sa bann sa bann tel aktivite. E ki e ki fer nou pei en pei pli an sekirite fer larezyon en rezyon plis an sekirite, e ki fer ki donn lespwar ki a lavenir en pei Afriken pa pou transport bann zarm ilegal kot en lot pei Afriken pou touy son prop sitwayen.



Alors mwan e mon mazine bann Manm lot kote latab i akey *the Beijing Convention* avek bokou lespwar pou lavenir. Mersi.

**MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Ferrari. Prezan mon a donn *Right of Reply* Onorab Pillay.

**HON SEBASTIEN PILLAY**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker nanryen pa'n arive dan labsans bann kad legal ki egziste otour lemond.

E parfwa i annan en keksoz ki ganny dir ki ou kapab dir lo si parfwa ou reste pri dan lepase ou pa pou zanmen kapab prepar ou pou le fitir *nor face* sa ki le fitir i anmennen pou ou, akoz ou lize i fermeman reste lo sa ki'n arive deryer ou. E ou napa sa konsyans oubyen sa abilite pou ou regard sa ki pou arive devan ou.

E sa lentervansyon ki'n vin avan mon *Right of Reply* la, i al egzaktman dan sa lalinye. Akoz si nou ti oule konn laverite nou ti pou bezwen al rod tou sa bann dimoun ki'n *involve* dan sa tranzaksyon. E parey li menm in dir, sa entervenansyon avan mon in dir in annan lenvestigasyon ki'n ganny fer, e si ti annan okenn blanm oubyen okenn *guilt* ki sipoze

ganny *assign* i ava ganny *assign* par bann lotorite oubyen bann lorganizasyon ki'n sipoze fer lenvestigasyon lo sa size.

Mon kontan ki entervenansyon in dir ki zot *welcome* sa Konvansyon. I enportan ki nou *welcome* sa Konvansyon. I enportan ki nou *welcome* sa Konvansyon par lefe ki Sesel koman en pei noun form parti plizyer lezot Konvansyon lo nivo Lafrik. E mon krwar nou'n *lead* Lafrik dan lafason ki nou nou'n montre nou lapros towards dil avek okenn *issue* ki relye avek swa terorizm swa transportman zarm eksetera.

Par egzanp nou en parti dan *now with Protocol on Small Arms*. E sa i en keksoz ki nou, nou devret fyer koman Seselwa ki bokou nou pa ti konnen. So mon krwar i enportan ki nou pa sey *distort* la realite, zis pour fer bann pwen politik fasil ki nou krwar i fasil. Me ki anfen dizour nou bezwen sey bouz devan.

E se sa ki sa Konvansyon pe fer pou nou. Me sa ki enportan i sa ki nou devret pe koz lo la koman en Lasanble ki mon ti ava ekspekte koman Manm Lasanble nou pe fokaliz lo la se, bann transformasyon ki bezwen arive dan lezot kad legal ki siport sa ki sa Konvansyon pe anmennen.

Parey zot konnen en kantite nou bann Lalwa i baze, i la depi en bon pe letan, i pa vedir ki zot *outdated*, non. Zot *still* ankor annan en *currency* ki zot *provide* dan sa sityasyon kot nou trouv nou ladan ozordi;- dan sa konteks lemond ki nou trouv nou ladan. Me nou kapab fer zot vin pli for nou kapab fer zot vin pli *robust*.

E se sa ki nou devret pe fer, e se sa ki nou, nou devret pran konsyans lo lafason ki manner nou bouz devan. So mon akeyir sa *response* ki mon pe gannyen avek Lasanble ozordi.

E avek sa Mr Speaker *I beg to move*, ki nou aprouve ki Sesel *i accede to the Convention on the Suppression of Unlawful Acts relating to International Civil Aviation commonly known as the (Beijing Convention)*.

Mersi Mr Speaker.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Pillay. Bon in ariv ler pou nou pran en vot lo sa trwazyenm Mosyon ki devan nou, ki lir *comme swivan*;

*This Assembly resolves to authorize the Accession of the Republic of Seychelles to the Convention on the Suppression of Unlawful Acts relating to International Civil Aviation, the Beijing Convention.*

Tou Manm ki an faver? Eski i annan okenn Manm ki kont? Madanm Deputy Clerk in donn mwan *count*, bann ki an faver 24 kont 0. Alors sa Mosyon i ganny aprouve par Lasanble Nasyonal.

Bon nou pou al lo katriyenm Mosyon ki devan nou. E ankor enn fwa i prezante par Onorab *Leader of Government Business*, me in demann Onorab Pillay pou prezant lo son lapar. Ou annan laparol Onorab Pillay.

### **HON SEBASTIEN PILLAY**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon annan plezir pou sa Mosyon ki lir koumsa; *this Assembly resolves to Authorized the Accession of the Republic of Seychelles to the Protocol Supplementary to the Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircrafts e i ganny commonly apele koman the Beijing Protocol.*

Mr Speaker sa Protokol dan li menm ki devan nou la i 1 ki annan pou fer avek sa term ki nou, nou pou servi nou apel li koman *hijacking* en avyon;- savedir sezi en avyon, pran en avyon. E i pran son lavi *from* en Protokol ki ti ganny sinyen Lae, *in The Hague*, le 16 Desanm 1970.

E sa Protokol Lae i enn ki si oule gid oubyen gouvern tou bann lenstans kot i kapab annan bann aksyon ki ganny fer kont en avyon.

E prezan ler nou al en pe plis dan detay, nou pou vwar poudir sa Protokol li menm in antre an fors le premye Zanvye 2018, e i annan 69 parti sa Protokol. 69 parti savedir 69 pei ki form parti sa Protokol a sa moman ki nou, nou pe koz lo sa ratifikasyon.

E ki i fer li i *expand* sa *scow* ki ler nou koz lo *hijacking* pou nou kouver diferan form *hijacking*. E i enkli bann fason modern oubyen i servi teknolozi modern, e i osi enkli preparasyon pou fer sa bann *act*.

Savedir si en dimoun oubyen en dimoun in organize avek lezot pa zis sa *perpetrator* oubyen sa *act* ki *liable* anba sa Protokol. Me i pou osi annan sa dimoun ki'n ede *plan* e *mastermind* sa ki'n arive *ok*. E i osi *strengthen* abilite bann Leta pou zot protez zot lekor kont bann *acts* ki kapab ganny kree e prosekit bann ki fer sa bann *acts*.

Mr Speaker i enportan pou nou ki nou realize poudir i annan en, si nou apel en *liability* kriminel ki egziste lo bann dimoun ki fer bann tel

lofans. E la si nou oule al dan listwar in annan plizyer lenstans dan listwar kot nou'n vwar ki bann avyon in ganny sezi.

E sa in ganny servi par *Hollywood* pou fer bann diferan *film*, ki'n vin vreman popiler. Par egzantp enn ki popiler se par egzantp sa '*90 minutes at Entebbe*.' Parey nou tou nou konnen at *Entebbe Uganda* kot sa avyon ti ganny sezi par bann *hijackers* Palestinyen sa letan. E bann mon krwar bann Izraelyen, *Special Force* Izraelyen ki ti ale pou sov sa avyon.

Me menm dan nou listwar Sesel nou'n ariv en lenstans enteresan kot in annan sa menm sityasyon kot en avyon *Air India* si mon pa tronpe ti ganny pran an otaz par bann mersener ki ti vin Sesel sa letan pou zot *escape* pei.

E fodre nou mazine poudir sa letan, sa peryod letan dan lemond ti annan bokou bann aksyon kot bann avyon ti pe ganny servi pou fer sa. Dan memwar resan in napa bokou bann *acts* koumsa aköz bann sistenm proteksyon e deteksyon ki bann pei in met an plas pou protez Lavyasyon Sivil. E i enportan koman Lasanble pou nou edik nou pep lo sa size.

1 bann keksoz ki nou pou war arive par egzantp ozordi ler en dimoun i pas dan bann *Airports* se bann *random checks* ki ganny fer lo bann dimoun, bann kot zot pas en pti zafer lo ou pou get, e zot met dan en masin pou teste.

E bokou fwa sa i pa zis pou teste bann sibstans parey *narcotics*, me i osi pou teste par egzantp *residue explosives*, si ou'n an kontak avek *explosives* eksetera.

Rezon pour sa, aköz ler ou pe sorti dan en *Airport*, sa *Airport* kot ou pe ale, vi ki sa *Airport* kot ou sorti i parti sa bann Konvansyon i parti sa bann Protokol.

Son standar sekirite i bezwen a la oter a enn kot zot pe ale, so sa enn ki pe resevwar ou i annan en lekspektasyon ki ler ou'n pas atraver sa premye *Airport* avan ou pe anbark dan an avyon tou bann *checks* in ganny fer, tou bann *monitoring* in ganny fer pou asire ki sa pasaze ki anbark lo sa avyon i pa koz en danze pou sa avyon.

Sa aksyon le 11 Septanm ki Onorab Valmont in fer referans avek, i en legzanp kot en dimoun oubyen en group dimoun in nobou antre lo en avyon. Sa fwasi en avyon sivil e zot in servi sa avyon pou fer en

aksyon kot in koz lanmor, in koz en kantite domaz.

Me sa aksyon ki zot in fer li menm ki ilegal savedir *hijacking* sa avyon, pran sa avyon, sezi sa avyon in arive aköz zisteman sa bann *checks* pa'n aboutir pou anpes sa bann dimoun ariv lo sa avyon, pou zot kapab komet sa lofans ki zot in komet.

E mon krwar se sa ki lemond in vin konsernen avek. Dan en peryod kot nou pe fer fas avek *COVID-19* i annan ankör bann *checks* ki pe ganny mete pou asire ki proteksyon eksetera bann avyon bann pasaze e bann aksyon ki kapab ganny fer lo avyon, i ganny davantaz ranforsi. E la ou pe koz lo en ranforsi baze lo en pwen medikal *as well*.

So tousala i fer ki nou pou vwar *going forward* plizyer *attempt* pou kontinyen restrikte okenn aksyon oubyen okenn aktivite ilegal ki en dimoun i kapab fer, lo en avyon. Me sa ki enportan pou Sesel note, e mon *hope* ki ler nou pe depoz nou lenstriman aksesyon, nou fer kler. Mon'n vwar atraver resers ki plizyer pei ler zot depoz zot lenstriman zot fer en serten derogasyon an zot depo lenstriman.

Par egzantp nou'n vwar *La Turquie* ki li in dir ki i pa pou dil

avek bann pei kot li i napa Relasyon Diplomatik. E en lot pei par egzanp mon krwar *Cyprus* li in eksprim son regre pou sa.

Mon ti ava apresye ki ler bann dokiman aksesyon i ganny depoze oubyen si i annan okenn rezervasyon, Lasanble Nasyonal i ganny kopi sa bann dokiman pou asire ki *whatever* ki nou dir, nou azour e nou ofe avek pou asire ki demen nou pa war nou dan en sityasyon konplike vizavi en lot pei eksetera.

Dernyen keksoz ki mon pou dir lo sa Protokol Mr Speaker se ki sa i an konformite avek tou bann lezot Protokol ki nou'n annan avan. E parey mon'n mansyonnen mon'n mansyonn 2 Lalwa, mon'n mansyonn Lalwa *Protection of Aircraft Act 1973*, ki en Lalwa ki nou annan Sesel e sa lot Lalwa se *Hijacking Act* ki nou annan 1971.

Tou lede Lalwa pou bezwen ganny, si oule ganny aranze, ganny *improved* pou osi pran konsiderasyon petet serten keksoz ki pa ganny pran konsiderasyon.

Me parey nou konnen dan sa bann sekter spesifik toultan bann konvansyon i ede pou *provide en level playing field* ki tou dimoun i konpran malgre ki

parfwa petet bann Lalwa domestik pa neseserman al ase lwen.

So avek sa Mr Speaker mon ti a demann Lasanble pou aprouv aksesyon Sesel a sa Protokol ki en *Protocol Supplementary to the Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft*. Mersi Mr Speaker.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Pillay. Eski Mosyon in ganny segonde? Wi Onorab Le Miel.

### **HON SYLVANNE LEMIEL**

Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mr Speaker mon segonn Mosyon e mon ti annan en pti lentervansyon pou fer osi.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

*Ok, proceed.*

### **HON SYLVANNE LEMIEL**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker ler nou pe regarde ozordi lemonn li menm i evolye e nou pe vwar ki teknolozi li menm i p vin pli anpli dominan dan lemonn. E Protokol *Beijing 2010* li menm ki'n ranplas sa Konvansyon *Hague 1970*, ti antre an anfors parey loter Mosyon in dir le 01 Zanvye 2018.

Sa Protokol li menm Mr Speaker i l ki vremen enportan pou nou isi Sesel. E mon krwar i l osi ki vremen enportan pou tou lezot Leta. Sa Protokol zis pou elabor en pti pe lo sa ki loter Mosyon in dir i pour, elabor bann kad *hijacking* pou kouver diferan kalite *hijacking* li menm. Sa i enkli latak parey nou'n dir an servan teknolozi modern, e serten lezot latak, lezot aksyon pou prepar en latak.

I egalman sa Protokol ranforsi kapasite bann Leta pou anpese ki bann lofans *hijacking* i ganny komisyonnen e pou prosekite e pini bann tel lofans. Sa Konvansyon osi i fer provizyon spesifik pou prosekite bann endividi ki responsab pou organiz en lofans. E osi pou prosekite bann endividi ki ed en ofanser pou evit, e en lenvestigasyon prosekisyon ou pinisyon.

Anba serten kondisyon, Lagreman pou kontribye ou okenn kontribisyon dan en lofans i kapab ganny pini menm si sa lofans in ganny komet ou non. Sa Protokol osi i fer provizyon pour ki en groupman legal i osi kapab prosekite, dan ka kot i annan provizyon anba Lalwa Nasyonal en pei.

Protokol *Beijing* in osi agrandi pouvwar prosekisyon

anba bann mezir legal deza etabli, an egzizan ki sak Leta Manm i etabli pouvwar prosekisyon, kan sa lofans i ganny komet par son sitwayen e osi an permetan bann Leta Manm pou etabli pouvwar prosekisyon kan bann viktim tel lofans i son sitwayen. I osi ranforsi bann prensip tretman zis e non diskriminasyon.

An pwen final Mr Speaker sa Protokol i fer provizyon pou ki en Leta i kapab refize ki en ofanser i ganny ekstradir pou zizman lo baz ki sa lofans pou annan afilyasyon politik.

Mr Speaker parey loter Mosyon in fer resorti, i enportan ki nou Sesel nou revwar nou Lalwa. E Lalwa prensipal ki ganny afekte, i sa *Hijacking Act 1971 Overseas Territories Order 1971*. E nou bezwen pe revwar, amande, fer li vin azour osi avek sa Konvansyon ki ozordi mon krwar nou Lasanble pou aksede. So, mersi Mr Speaker.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Lemiel. Onorab Jean-Francois Ferrari.

### **HON JEAN-FRANCOIS FERRARI**

Mersi Mr Deputy Speaker. Mr Deputy Speaker, sa Protokol i en laswit lozik sa Konvansyon ki nou fek vot lo la, ratifye

bomaten e i donn serten lenstriman e en kad dan lekel bann aksyon ki kapab ganny pran, ler i annan bann aksyon teroris parey *hijacking*.

So, i en laswit lozik ki nou byen kontan pou nou aprouve dan sa Lasanble. Me de pti mon selman, mon krwar i enportan ki toultan nou sitye sa bann desizyon ki nou pe pran. Taler Onorab Pillay in dir poudir mwan mon annan tandans pou pri dan lepase. Alors mwan mon lepase mon ti 1993 ki 27an pase. Li son lepase li ki in fer legzanp avek se 1981, ler mersener ti vin Sesel. Li i pli dan lepase ki mwan. Mwan mon plis dan lavenir, li i pe dir mwan pa al dan lepase, me li i pe al pli lwen ankor dan lepase.

Se ki montre nou kot nou pri, se ki a sak fwa ki nou, nou sey fer en kritik konstriktif pou nou rapel nou pep, pou nou rapel nou bann oponan bann fot ki zot ti fer. Zot in fer bann fot e nou rapel zot poudir sa ti bann fot. E pa bliye poudir zot in fer sa bann fot, pou zot pa fer menm fot ankor dan lavenir. "Sa ki pa konn son pase, pa kapab avans dan lavnir," sa msye ti dir.

Alors, i pa e en kestyon nou pri dan lepase. I en kestyon ki i enportan toultan ki nou rapel la kot i byen, nou

rapel. Me kot i mal osi, kot keksoz in ganny fer mal nou rapel. Se sa travay ki nou sa 4 dernyen lannen nou'n sey fer dan sa Lasanble e nou nou'n ganny kritike, nou'n ganny dir poudir nou pa oule linite nasyonal. Nou pa oule linite. Nou pa oule travay ansanm.

Sak fwa nou fer en kritik, nou pa oule linite. Si nou dir en keksoz i mal, nou kont. Si nou dir pa ti devret fer koumsa, nou negativ. Me mon krwar in ler, si sa pei i anvi bouz devan, se ki nou annan koman en pep, nou aksepte sa bann kritik. Akoz si non, nou pou pri dan lepase.

Mazin lepase mannyer ti ete, nou ti annan linite nasyonal. Ler sa msye li i ti pe voyaze partou atraver lemond, zot ti dir i en *play boy*, ti pe vwayaze pou met Sesel lo *map*. Ti annan en bann ti pe *train* Ile Aux Récifs, pe touy lapen. Pa mwan ki'n dir sa, pa Linite Nasyonal sa. Sa msye ti pe promot Sesel e en bann ti pe *train* ek fizi Ile Aux Récifs, ti pe desann ek lapen. Me pa lapen ki zot ti pe rode, ti pe rod pouvwar. Zot pa ti kontan sa Linite Nasyonal.

Me selman, mwan mon en dimoun e mon parti mon konnen i en parti ki kontan promot pou lavenir ki nou retrouv sa viv ansanm, sa

korperasyon, sa bann keksoz koumsa. *Ok*. Zot kapab ronfle, zot kapab fer sa ki zot anvi, zot kapab dir, rode kot mwan mon ti ete. Mwan mon pe dir zot poudir,

*(Off-Mic)*

**HON JEAN-FRANCOIS FERRARI**

(les zot fini, ler zot ava fini Mr Deputy Speaker, ou a dir mwan. Ou a fer mwan en sinyal, ou a dir mwan ler sa bann msye in fini ronfle.)

**MR DEPUTY SPEAKER**

Kapab kontinyen.

**HON JEAN-FRANCOIS FERRARI**

Mon kapab kontinyen, *ok*. Alors i pa posib pou nou konstri linite nasyonal lo en keksoz, lo en pouritir, lo en sityasyon ki'n pouri, ki'n annan diskord, ki'n annan bann keksoz koumsa. Nou bezwen kapab kree, parey nou dan *LDS* nou'n fer. Nou'n apel tou sa bann dimoun, nou'n apel bann dimoun diferan lorizon, diferan parti politik e nou'n travay ansanm. Nou, nou pa zis koz linite, *comme* dir mon zanmi santer Jean Ally i kontan dir. "Annou pa zis koze, annou viv." La i la kot nou viv linite, la i la kot nou viv Linite

Nasyonal, *ok?* Alors, annou pa zis koze. Annou viv.

Prezan enn bann laspe enportan sa Protokol ki nou pe fer se proteksyon pou bann sivilyen. La osi nou annan lesan, dan bann lepok ler Sesel ti ankor en diktatir, ler ti annan diktater o pouvwar. I ti pran dimoun, nou ti anmar zot dan goni, nou ti met zot dan en kes, nou ti met zot dan avyon.

*(laughter)*

**HON JEAN-FRANCOIS FERRARI**

Sa osi i apel *hijacking*. E mon kontan pou vwar ki dan sa Protokol ki nou pe sinyen, bann viktim pou annan drwa prezan. Avek Lalwa pou annan drwa pou zot fer en *case* pou zot re ganny, pou zot ganny en konpansasyon, pou zot ganny lazistis ler zot in ganny mal trete.

E mon mazine si nou ti'n siny sa Protokol en pe pli boner, parey zot rapel Mr Marek. Mr. Marek li osi, zot ti met li dan en goni, zot ti anmar lagel, zot ti. Li osi i ti ava annan son drwa prezan pou li met en *case*. Pou li dir zot in donn mwan en Paspor Seselwa, akoz mon'n donn en pti larzan pou eleksyon, apre zot in met mwan



dan goni, zot in met mwan dan avyon.

*(laughter)*

**HON JEAN-FRANCOIS FERRARI**

I ti ava fer son *case*. Sa se la realite ki mannyer politik in deroule dan Sesel. E se pour sa ki mwan. E la kot Onorab Pillay, ou a krwar i pa kontan ler mwan mon pozitiv. Mon pozitiv akoz mon vwar poudir avek sa protokol, sa bann keksoz koumsa pa pou ariv ankor. Pa pou arive ankor!

Nou pe antre dan en nouvo faz nou lavi, kot nou *deal* avek sa bann problem ki'n ariv dan lepase, nou *deal* avek sa bann keksoz ki ti ilegal e nou bouze. La i la kot nou pe bouze e nou annan avek travay sa katriyenm Lasanble, tou bann Lalwa ki nou'n pase, tou bann lenstitisyon ki nou'n fer, tou bann Protokol ki nou'n sinyen. I pe anmenn nou dan en pei kot i annan *L'etat de Droit, the Rule of Law*.

Nou pou annan e i pou *the Rule of Law*, pa zis pou sa enn ki ek nou, sa enn ki pa ek nou. Osi pou Mr. Marek. Konpran, sa Lalwa pou osi protez Marek. Konpran? Donk.

*(Off-Mic)*

**HON JEAN-FRANCOIS FERRARI**

Mr Speaker, i difisil pou mwan koze ler bann la pe konplent deryer. I en pe difisil. Me *anyway*, mon ava terminen akoz mon vwar poudir. Zot devret zis aksepte sa bann fe istorik *and move on*. Me selman mon vwar i difil pou zot aksepte. Be *anyway*, mwan pou mwan i enportan pou mon dir avek Lepep Seselwa, sa in arive, vwar la mannyer keksoz pe al sanze e le 24 Oktob, mon mazine poudir pou annan en lot fason, en lot *spirit* dan sa pei. Kot sa bann keksoz koumsa pa pou ariv ankor.

Alors, mwan mon ankouraz tou bann dimoun dan mon kote pou nou vot an faver, pou sa Lalwa ki pou met nou pei dan lalimyer, pou tir nou anba sa gro nyaz nwar e pou met nou dan lalimyer. Mersi Mr Deputy Speaker.

***(APPLAUSE)***

**MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Ferrari. Mon ab donn *the Right of Reply* Onorab Pillay.

**HON SEBASTIEN PILLAY**

Mersi Mr Deputy Speaker. Mr Deputy Speaker, mon pa konnen si i annan en Lalwa dan Lasanble ki dir ou oblize koze. Me nou soufer en kantite parfwa. Ou konnen, Mr Deputy Speaker, mon pa'n vwar dan sa Protokol mon menm personelman kote nou'n koz lo tir fizi lo lapen. Me Onorab i en eksper dan sa domenn. Mon krwar i pa zis en eksper, me baze lo bann fe istorik i ti la ler fizi pe ganny tire lo lapen. Mon prezimen li i ti pe tay deryer bann lapen ki fizi ti'n ganny tire lo zot.

E Onorab in etabli komans fer istorik ki i ti dan bann *land rover* pe marse, akoz mwan mon pa ti ankor ne sa bann letan Mr Deputy Speaker, so mon pa'n zanmen fer sa. E mon referans ek listwar i toultan avek sa ki i ete. Pou mwan i listwar, e mon laz, e zenerasyon ki mon ete, mon pe get devan.

So, mon pa'n zanmen dan mon lavi anmenn en *AK47* ouswa tir fizi, ouswa montre fizi okenn dimoun. Me mon konnen atraver bann fe istorik ki Onorab ki'n koz avan mwan, dan sa kontak Onorab Jean-Francois Ferrari in enn bann dimoun ki'n tyonbo fizi, ki'n anmenn fizi, ki'n tir fizi lo lapen.

Ki'n mars dan *land rover* pou rod dimoun.

So, mon kontan ki ozordi in sanz son lespri e konpran poudir keksoz pa bezwen vin atraver bann aksyon forse parey li! Ou konnen in *perpetuate*. So, mon kontan vwar sa, mon kontan vwar sa sanzman lespri dan li e mon kontan Mr Speaker, ki ou pe apresye sa grander depar ki Onorab pe fer ozordi.

Ki i pe dir nou ozordi, dorenavan i pou met son fizi ater, i pou aksepte rezilta e rezilta eleksyon. E ki ler i perdi i pa pou al dan *pick up* deryer pou li maltret Mrs Twomey, oubyen maltret okenn dimoun ki donn rezilta kont li.

Konmsi, mon pe fre sa pou montre sa konteks, sa mouvman ki nou'n fer dan politik Sesel, pou nou kapab aksepte sa.

Mr Speaker, i paret mwan Onorab Henrie i ganny vant fermal sak fwa mon koze akoz i paret i pa kapab ekout sa laverite. Sa laverite ki mwan mon vwar, ki mwan mon konnen, ki mon paran i'n koz ek mwan lo la, ki ou pa zanmen *trust* en Ferrari, parski i kontan pouvwar.

**MR DEPUTY SPEAKER**

Onorab mon bezwen aret ou la. Mon bezwen aret ou la, akoz ou prop pwen, ou dir koumsa annou pa al dan le pase e ou pa vwar kot lapen i antre dan sa *Protocol*. Me ou pe al dan en kantite size ki pa dan sa *Protocol*. Be alors si ou pe krwar dan ou prop parol, annou kontiny, *this is a Right of Reply* lo en Mosyon. Mon konpran ou kapab fer referans lo en lot keksoz. Me plis ki 5 minit depi ler ou pe koze e ou pa ankor vin lo sa *Protocol* li menm. So, silvouple annou rete lo la e annou termin li.

### **HON SEBASTIEN PILLAY**

Mersi Mr Deputy Speaker. Senserman, mon krwar si tou dimoun in ekoute an deor e ou'n fer referans avek sa pwen ki ou'n fer. E mwan yer swar mon ti pe regard en deba dan Parlman Morisyen kot en Manm ti demann Speaker rezon akoz i ti'n pran en desizyon. E mon oule *remind* ou Mr Deputy Speaker, ki tou desizyon ki *Chair* i pran, i *subject to judicial review*.

E dan sa konteks Mr Deputy Speaker, mon oule met devan ou ki Onorab ki'n koz avan mwan pa'n koz ditou lo sa Protokol, me ki ou'n *allow* li fer sa deba dan tout laliberte e ki

mwan personnelman koman en Manm mon pa'n entervenir a okenn mwan dan son deba. Me ou *in the Chair*, ou'n donn mwan en *ruling*, so mon pou kontinyen avek sa ki mon pe fer e fotespere Mr Deputy Speaker, bann Manm lot kote. Parey mon'n donn latansyon Onorab Ferrari, i a kontinyen donn mwan sa latansyon pou mwan kontiny mon deba lo sa Mosyon ki devan nou.

So, prenon an kont sityasyon Mr Deputy Speaker, ki bokou bann pei i ladan. Mon pa vwar rezon akoz Sesel pa bezwen form parti sa Protokol. Me i annan keksoz ki nou bezwen koz ek nou dimoun, ki nou pran li for *granted* ler nou anbank lo en avyon.

I annan keksoz ki mwan mon'n dekouver ler mon pe fer resers lo sa 2 dokiman, ki fer mwan realize ki poudir malgre nou pei i sitan, parey parfwa i ganny dir par bokou dimoun, i sitan the *worse country in the world*, kot par egzanp parey atraver ou Mr Deputy Speaker. Onorab Woodcock mon rapel dan 3 lentervansyon *State of the Nation* in dekrir nou koman en *failed state*. Nou'n nobou annan Seselwa ki'n *manage* nou Lavyasyon Sivil, san aksidan. San aksidan. E ler mon regard sa kantite legzizans

ki ICAO i annan, i anmennen lo lavyasyon sivil e nou annan par egzant Mr Gilbert Faure, Mr Gilly Faure, parey nou konn li ki *manage Seychelles Civil Aviation Authority*. Mon krwar ki i montre nou ki nou annan bann dimoun ki annan konpetans e komann pep nou pa pou zanmen en *failed state* akoz nou abilite koman Seselwa pou nou *overcome* tou keksoz i enn ki si oule al odela tou lekspektasyon ki nou kapab annan.

So, Mr Speaker, mon krwar nou bezwen apresye lefe ki wi i enportan ki nou fer referans ek lepase. Me i enportan osi pou nou kapab dir lepase in arive, nou aprann from lepase, nou bouz devan. Problenm ki nou annan se ki ler nou reste soude lo lepase e nou ganny *stuck* dan en fokalizasyon pou nou rod revanz vizavi sa ki'n arive dan lepase.

En Protokol lo Lavyasyon Sivil napa naryen pou fer avek *whether or not*, nou pe rod revanz pou lepase, oubyen en msye ti pe anvole, en group ti pe tir fizi lo lapen. Napa naryen pou fer ek sa.

I ti annan pou fer avek lesansyel ki devan nou e lesansyel ki devan nou se regarde ki bann lezot sanzman

ki nou bezwen anmennen atraver nou bann lezot provizyon Lalwa pou nou fer keksoz pli kler.

An terminen Mr Speaker, i enportan parfwa ki ler nou koz lo bouz devan e sa Protokol pe permet nou fer sa. I pe permet nou vin ansanm koman en Lasanble. Mon ti ava apresye ki ler nou vin ansanm, ki ler nou koz lo vin ansanm, nou viv sa vin ansanm.

I annan serten komanter ki'n ganny fer lo *whether* nou lo sa kote latap nou anvi anmenn sa lespri viv ansanm, parey nou pe vwar atraver ratifikasyon Protokol ozordi ki nou pe fer koman en Lasanble. E in annan komanter ki'n ganny fer par enterven an avan mwan vizavi sa.

Be mwan mon oule *remind* enterven an avan mwan, ki ti annan en *attempt* lo son kote pou annan en viv ansanm. Me apre ki'n arive, mon'n vwar ki mannyer zot in tret Mr Pillay en sel kou, Mr Pillay in bezwen ale avek zot. Lalyans in bezwen sorti avek zot. So, sa Linite Nasyonal ki ou, ou pe anmennen, ki mon konnen ki bokou dimoun i krwar ladan, e bokou dimoun i krwar dan sa parol ki nou Prezidan, Prezidan Faure in anmennen, i konnen i pa pou arive avek en Onorab

Ferrari petet. Akoz Onorab Ferrari petet i annan serten lakseptasyon pou ki lefase in fini arive, ki sa lespri rod, si oule rod an *eye for an eye, a tooth for a tooth* i nepli annan relevans dan nou pei.

E so, ler nou koman en Lasanble ozordi, nou pran en desizyon koman en kolektiv pou nou ratifye, pou nou aksed sa Protokol, annou fer li dan en lespri ki dorenavan nou fer tou keksoz ansanm koman Seselwa. Non pa koman ou dan sa parti, ou dan sa lot parti. Akoz se pa sa lespri ki nou Konstitisyon i demann nou pou fer. Mersi Mr Speaker.

### **MR DEPUTY SPEAKER**

Mersi Onorab Pillay. Bon in ariv ler pou nou pran en vot lo sa Mosyon ki lir *comme swivan, This Assembly resolves to authorize the accession of the Republic of Seychelles to the Protocol Supplementary to the Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft (Beijing Protocol)*. Tou Manm ki an faver? Eski i annan okenn Manm ki kont? Bon mon annan rezilta sorti kot Deputy Clerk, Manm an faver 20, Manm ki kont 0. Savedir sa Mosyon i ganny aprouve par Lasanble Nasyonal.

Bon, nou'n ariv a lafen tou travay ki lo nou *Order Paper* pou ozordi e mon annan zis en pti lanons pou donn zot. Se *Bills Committee* ki pe zwenn dan *Committee Room 3* le moman ki nou fini. Selman mon pa konnen si petet Onorab Georges i a esper *lunch* apre i a dir zot ke ler. Me selman koman nou fini nou pou annan *Bills Committee* e avek sa mon napa lezot *item*. Lasanble pou *adjourn* alor e nou a rebran Mardi le 21 Zilyet anba *Speakership* Onorab Prea.

### **(ADJOURNMENT)**